

Tytti Kivistö, Karoliina Kuitunen

Lasten osallisuuden toteutuminen Viertolan päivähoidossa

Metropolia Ammattikorkeakoulu
Sosionomi (AMK)
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
5.4.2012

Tekijät Otsikko	Tytti Kivistö ja Karoliina Kuitunen Lasten osallisuuden toteutuminen Viertolan päivähoidossa
Sivumäärä Aika	51 sivua + 2 liitettä 10.4.2012
Tutkinto	Sosionomi (AMK)
Koulutusohjelma	Sosiaaliala
Suuntautumisvaihtoehto	Sosiaaliala
Ohjaajat	Lehtori Aini Ronkainen Lehtori Eija Raatikainen
<p>Opinnäytetyömme selvittää lasten kokemuksia osallisuudestaan Hyvinkäällä, Viertolan päivähoitoyksikössä. Koimme tarpeelliseksi selvittää lasten omaa kokemusta osallisuudestaan, sillä kyseistä tietoa tämän hetkisestä tilanteesta Viertolan päivähoitoalueella ei ole. Osallisuus on opinnäytetyömme tärkein teoreettinen käsite.</p> <p>Haastattelimme yhtätoista lasta teemahaastattelun avulla joulukuussa 2011 ja tammikuussa 2012. Lapset olivat Kruununpuiston- ja Viertolan päiväkodeista. Haastattelimme kaikkia haastatteluun suostuvia lapsia, jotka olivat paikalla haastatteluhetkellä ja joiden vanhemmat olivat antaneet luvan haastattelun tekemiseen. Tuloksia peilasimme Leena Turjan ”Lasten osallisuuden moniulotteisuuden” –malliin ja analysoimme aineistoa teemoittelun avulla.</p> <p>Tuloksista selvisi että päiväkodissa viihdyttiin pääsääntöisesti hyvin ja sinne oli mukava tulla. Iloa päiväkodissa tuottivat lasten mukaan ystävät ja ruoka. Surua aiheuttivat riitatilanteet ystävien kesken ja lasten leikkien rajoittaminen. Lapset eivät koe päiväkodin henkilökunnan leikkivän heidän kanssaan. Lapset kokivat voivansa vaikuttaa lähinnä leikki-tilanteisiin ja henkilökohtaisiin asioihinsa. Osa lapsista koki voivansa vaikuttaa myös laajemmassa yhteisössä päiväkodissa.</p> <p>Lapset hahmottavat päiväkotiryhmänsä todellista pienempänä ja kokivat ryhmän jäsenet keskenään tasa-arvoisiksi. Ystävät ovat lapsille tärkeitä ja lapset kokivat iloa yhteisissä leikeissä ystävien kesken. Leikissä lasten vaikutusmahdollisuudet ovat laajimmillaan. Vaikutusmahdollisuudet rajoittuvat lähinnä henkilökohtaisiin ja lasten keskinäisiin asioihin. Lasten toimiessa aikuisten kanssa aikuiset tekivät pääsääntöisesti päätökset. Varhaiskasvatushenkilöstön tulisi osallistua enemmän lasten leikkiin, sillä lapset nauttivat yhteisestä leikistä aikuisten kanssa. Kasvatushenkilöstö on lasten saatavilla ja heidät koetaan turvallisiksi aikuisiksi. Päiväkodin arjessa tulisi kiinnittää huomiota lasten yksilöllisiin tarpeisiin, esimerkiksi nukkumatilanteissa yhteinen linjaus ei sovi ryhmän kaikille lapsille. Lasten tieto-osallisuudessa on paikoitellen puutteita. Lapset hahmottavat heikosti päiväkotipäivän kulun ja toimintaohjeiden tarkoituksen.</p>	
Avainsanat	lapset, osallisuus, päiväkotito, varhaiskasvatus

Authors Title	Tytti Kivistö and Karoliina Kuitunen Children's Participation in Viertola Day Care
Number of Pages Date	51 pages + 2 appendices Spring 2012
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructors	Aini Ronkainen, Senior Lecturer Eija Raatikainen, Senior Lecturer
<p>The purpose of our study was to examine how children's participation was actualised in Viertola's day care unit, in Hyvinkää. We studied how children's participation was actualised from children's point of view. Participation was the most important theoretical term of our Bachelor's thesis.</p> <p>We examined this by interviewing children from two day care centres of this unit, Viertola day care centre and Kruununpuisto day care centre. We interviewed eleven children in December 2011 and in January 2012. We interviewed all children who were willing to participate in the interview, had permission from their guardians and were present when the interview took place. We examined our results with Leena Turja's "Multidimensional Model of Children's Participation". We analysed our material using themes.</p> <p>Our results showed that the children enjoyed day care, and they liked to come there. Children felt joy while playing or eating. Children felt sadness if someone told them what to do or they had a quarrel with a friend. They felt that day care personnel did not play with them. When children and personnel worked together, personnel usually did all the decision making. Children felt that they could mostly influence personal matters or if they worked with other children. Some children thought that they could influence matters concerning the whole day care group.</p> <p>We reached a conclusion that children perceive their day-care groups smaller than they really are. Children feel equal with each other in a kindergarten. Friends are important to children and playing with them allows one to experience joy and comfort. Children's potential of influence is maximized while playing. The influence is mostly limited on personal and mutual issues among children. When interacting with children, adults make the majority of decisions. The personnel should take more part in children's activities, because children enjoy playing with them. Children feel that personnel are available for them, and they consider them safe adults. The day-care center should focus on the individual needs of each child, for example the sleeping routines do not fit everyone alike. Children's lack of knowledge shows to some extent. Children do not easily perceive the course of the day or the purpose of rules given to them.</p>	
Keywords	children, participation, day-care, early childhood education

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Tausta ja tarkoitus	2
2.1	Viertolan päivähoito	3
2.2	Aiempia tutkimuksia lasten osallisuudesta	4
3	Osallisuus	6
3.1	Lasten osallisuus	6
3.2	Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa	7
3.3	Osallistuminen	9
3.4	Osallisuuden suhde yhteisöllisyyteen	10
3.5	Lasten osallisuuden moniulotteisuuden malli	10
3.5.1	Lasten valtaistuminen	11
3.5.2	Osallisuuden aihe-/vaikutuspiiri	12
3.5.3	Osallisuuden vaikutusaika	13
3.5.4	Osallisuuden tunnetaso	13
4	Tutkimusasetelma	15
4.1	Tutkimusmenetelmä ja prosessin kulku	16
4.1.1	Teemahaastattelu	20
4.1.2	Lapsi haastateltavana	22
4.2	Aineiston analysointi	23
5	Tulokset	24
5.1	Lasten osallisuus päiväkodissa	26
5.1.1	Mukanaolo	26
5.1.2	Kuulluksi tuleminen	26
5.1.3	Vaihtoehtoista valinta	27
5.2	Lasten osallisuuden vaikutuspiiri	28
5.2.1	Henkilökohtaiset vaikutusmahdollisuudet	28

5.2.2	Vaikutusmahdollisuudet lasten keskinäisissä suhteissa	29
5.2.3	Vaikutusmahdollisuudet lasten ja aikuisten välisissä suhteissa	29
5.2.4	Vaikutusmahdollisuudet laajemmassa yhteisössä	30
5.3	Osallisuuden vaikutusaika	30
5.4	Lasten osallisuus tunnetasolla	31
5.4.1	Lasten tieto-osallisuus	32
5.4.2	Lasten osallisuus materiaalisiin resursseihin	34
5.5	Lasten mielipiteet haastattelusta	35
6	Johtopäätökset	36
7	Kehitysehdotukset	39
8	Tulosten luotettavuus, pätevyys ja eettinen tarkastelu	40
9	Pohdinta	43
Liitteet		
Liite 1. Lupakysely lasten huoltajille		
Liite 2. Teemahaastattelurunko		

1 Johdanto

Yhdistyneiden kansakuntien Lapsen oikeuksien sopimuksessa sanotaan, että lapsella on oikeus tulla kuulluksi kaikkia häntä koskevissa asioissa. Lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä ja näkemyksensä asioista. (Lapsen oikeuksien sopimus 1991: artikla 12 & 13) Osallisuus on ollut paljon pinnalla yhteiskunnallisessa keskustelussa ja on hyvin ajankohtainen aihe. Lapset ovat asiakasryhmä, joiden ääni saattaa herkästi jäädä kuulematta kiireisessä päiväkodin arjessa. Koemme lasten osallisuuden merkitykselliseksi, sillä positiiviset osallisuuden kokemukset ovat tärkeitä lapsen kehitykselle ja hyvinvoinnille. (Iivonen 2011: 50). Osallisuus tukee lapsen identiteetin kehitystä sekä positiivisen minäkuvan muodostumista ja vahvistaa siten lapsen itsetuntoa. Lapsena koettu osallisuus antaa hyvät lähtökohdat elämään. Kokemus siitä, että lapsen mielipiteitä kuullaan, rohkaisee häntä myöhemminkin esittämään omia ajatuksiaan ja vaikuttamaan jopa yhteiskunnallisella tasolla. (Lehtinen 2001:19.)

Opinnäytetyöllämme haluamme selvittää lasten osallisuuden toteutumista Hyvinkäällä, Viertolan päivähoidossa. Tarkastelemme kuinka osallisuus näyttäytyy lasten omasta näkökulmasta ja miten lapset kokevat omat vaikutusmahdollisuutensa. Koimme tärkeäksi sen, että aihe kumpuaa työelämän tarpeista ja toivottavasti hyödyttää näin konkreettisesti alan työntekijöitä ja asiakkaita. Haluamme lisätä päiväkotien kasvatushenkilöstön tietoutta lasten osallisuuden kokemuksesta ja toivomme että työemme avulla päiväkotien toimintaa voidaan kehittää siten, että lasten osallisuus kasvaisi. Toivomme, että työemme herättää keskustelua ja antaisi ideoita toiminnan kehittämiseen.

Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen. Olemme keränneet aineiston haastattelemalla 3-5 – vuotiaita lapsia kahdesta päiväkodista Viertolan päivähoidossa. Haastattelumme oli teemahaastattelu, johon osallistui yksitoista lasta. Aineiston analysointimenetelmänä käytimme teemoittelua.

Tuloksissamme nousi esille, että lasten vaikutusmahdollisuudet päiväkodissa koskevat lähinnä henkilökohtaisia ja lasten keskinäisiä asioita. Vahvasti esiin nousi myös ystävyyssuhteiden ja leikin merkitys lapsille. Lapset kokivat varhaiskasvatushenkilöstön

turvalliseksi ja kertoivat tulevansa kuulluiksi päiväkodissa. Lapset toivoivat varhaiskasvatushenkilöstön osallistuvan enemmän heidän leikkeihinsä.

2 Tausta ja tarkoitus

Tavoittelemme opinnäytetyöllämme tietoa lasten osallisuuden kokemuksista Viertolan päivähoidossa. Tätä pyrimme selvittämään haastattelemalla päiväkotien lapsia. Toivomme, että opinnäytetyöstämme on hyötyä erityisesti Viertolan päivähoitoalueella ja mahdollisesti myös muilla päiväkodeilla. Opinnäytetyön tavoitteena on kartuttaa tietoa siitä, kuinka lapset kokevat osallisuutensa ja siihen liittyvät vaikutusmahdollisuutensa päiväkodissa

Käsitys lapsista yhteiskunnan jäsenenä ja toimijoina on muuttunut paljon viime vuosikymmenten aikana. Modernissa lapsuuskäsityksessä korostetaan lasten tasa-arvoisuutta kansalaisina sekä heidän oikeuttaan ilmaista omia näkemyksiään ja osallistua päätöksen tekoon heitä itseään koskevissa asioissa kehitystasoaan vastaavalla tavalla. Lapsuuden näkeminen valmistautumisena tulevaan ”oikeaan” aikuisten elämään ja lasten näkeminen keskeneräisinä aikuisina liittyy ajatukseen siitä, että kasvatuksen päätehtävä on kasvattaa lapsia tulevaisuutta varten, yhteiskunnan osaaviksi aikuisiksi. (Turja 2007: 168.) Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa todetaan, että opetuksen tavoitteena on edistää lapsen kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyisen yhteiskunnan jäsenyyteen. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010: 6). Tämän kaltaista sosialisatioajattelua on kritisoitu monien lapsuudensosiologioiden toimesta, sillä ajattelussa lapsuudelle ei anneta omaa itseisarvoa tässä ja nyt, vaan se nähdään ikään kuin aikuisuuden ”odotushuoneena”. (Turja 2011: 42).

Moderni lapsuuskäsitys näyttäytyy keskeisesti Yhdistyneiden kansakuntien Lapsen oikeuksien sopimuksessa (1989), jonka Suomi ratifioi ja saattoi asetuksella voimaan elokuussa 1991. (Valtioneuvoston asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta 60/1991). Lapsen oikeuksien sopimuksessa veloitetaan, että lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti kaikissa lasta koskevissa asioissa. (Lapsen oikeuksien sopimus 1991: artikla 12)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainitaan, että kasvattajat mahdollistavat aikuisten ja lasten yhteisössä ilmapiirin, jossa lapset voivat kokea yhteenkuuluvuutta ja osallisuutta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 16.)

2.1 Viertolan päivähoito

Yhteistyökumppanimme opinnäytetyössämme toimii Viertolan päivähoito Hyvinkäältä. Hyvinkäällä kunnallinen päivähoito on jaettu kolmeen päivähoitoalueeseen: itäiseen-, läntiseen- ja eteläiseen päivähoitoalueeseen. Näiden päivähoitoalueiden sisällä toimii 16 päivähoitoyksikköä. Viertolan päivähoitoyksikkö on yksi näistä. (Hyvinkään varhaiskasvatussuunnitelma 2011: 12–13.)

Viertolan päivähoitoyksikköön kuuluvat Viertolan päiväkotikoti, Kruununpuiston päiväkotikoti sekä perhekeskus Pikku-Veturi. Päiväkodeilla on yhteinen varhaiskasvatussuunnitelma. Päiväkotien toiminta-ajatus on: ”Tarjoamme lapsille elämisen eväitä tulevaisuutta varten ja luotamme, että ne kantavat heitä eteenpäin”. Päiväkotien kantavina arvoina ovat turvallinen toimintaympäristö, leikin merkityksellisyys ja luonnon arvostus. Fyysisen turvallisuuden lisäksi turvallisuuteen katsotaan kuuluvan myös hyväksyvä ja kannustava kasvatusilmapiiri, aikuisen aito läsnäolo ja aikuisen vastuu sekä kasvatuskumppanuus. (Hyvinkää 2012.)

Viertolan päiväkodin tiloissa toimii kolme päiväkotiryhmää: Vesselit, Vipeltäjät ja Veitikat. Vesselit on integroitu erityisryhmä, jossa on erityisesti paneuduttu lasten kielellisen kehityksen tukemiseen. Viertolan päiväkotiin kuuluu myös esikouluryhmä Veijarit, joka toimii erillisissä tiloissa nuorisotalolla. Perhekeskus Pikku-Veturi sijaitsee samassa rakennuksessa Viertolan päiväkodin kanssa. Perhekeskus Pikku-Veturissa toimii avoin päiväkotikoti, lasten parkkihoito sekä leikkitoiminta. Kruununpuiston päiväkotikoti on erityispäiväkotikoti, jossa on erityisesti paneuduttu psykososiaalista tukea tarvitsevien lasten hoitoon ja kasvatukseen. Kruununpuiston päiväkodissa on kolme ryhmää: Revontulet, Poutapilvet ja Päivänsäteet. (Hyvinkää 2011; Hyvinkää 2012.) Hyvinkäällä päiväkotiryhmässä työskentelee tyypillisesti yksi lastentarhanopettaja ja kaksi lastenhoitajaa ja tavallisesti ryhmässä on 21 lasta. (Peltonen-Hietamäki 2011).

Hyvinkään kaupungin ylläpitämissä kunnallisissa päiväkodeissa, esikouluissa ja leikkitoiminnassa teetetään vuosittain Lapsen näkökulma varhaiskasvatuspalveluissa – kysely. Tämän kyselyn lapset täyttävät kotona yhdessä huoltajansa kanssa ja siinä on kysymyksiä lapsen toimintamahdollisuuksista sekä viihtymisestä ja vuorovaikutuksesta päiväkodissa. (Peltonen-Hietamäki 2011.) Marraskuun 2010 ”Lapsen näkökulma” -kyselyssä esille nousi tarve lasten toimintamahdollisuuksien kehittämiseksi Viertolan päivähoitoyksikössä. Kysely toteutetaan vuosittain ja lapset vastaavat siihen kotonaan vanhemman kanssa. Kyselyyn vastataan valitsemalla yksi kolmesta hymynaamasta, jotka kuvaavat asian toteutumista. Lisäksi lapsen vanhempi voi kuvata vastausta tarkemmin sanallisesti. Syksyllä 2010 kyselyitä jaettiin 107 kappaletta ja kyselyyn vastasi 68 lasta. Kyselyssä on kaksi teemaa: ”lapsen viihtyminen ja vuorovaikutus” sekä ”toimintamahdollisuudet”. Kyselyn tuloksista selvisi, että päiväkodissa viihdytään ja lasten keskinäinen vuorovaikutus sekä vuorovaikutus lasten ja kasvattajien välillä koettiin positiiviseksi.

Lasten toimintamahdollisuuksia selvitettiin viidellä kysymyksellä. Toimintamahdollisuuksien kehittämistä alettiin pohtia erityisesti seuraavien kysymysten johdosta. Kysymykseen ”onko sinulla riittävästi aikaa leikkiä?” 39 lasta valitsi iloisen hymynaaman, 24 suorasuisen naaman ja viisi lasta surunaaman. Lapsilta kysyttiin myös, saavatko he päättää asioista ryhmässä yhdessä aikuisten kanssa. Tähän 30 lasta vastasi iloisen hymynaaman ja yhtä moni suorasuisen naaman, seitsemän lasta valitsi surunaaman. Nämä vastaukset herättivät kysymyksiä osallisuuden toteutumisesta. Kyselyn jälkeen Viertolan päivähoitoalueella on panostettu lasten osallisuuden tunteen kehittämiseen ja tehty lisäkyselyitä osallisuuden toteutumisesta. Lisäkyselyitä on toteutettu päiväkodissa kysymällä lapsilta mielipiteitä tietyistä toimintatuokioista, kuten aamupiiristä tai liikuntahetkestä. Näiden pohjalta toimintaa on pyritty kehittämään. (Peltonen-Hietamäki 2011.) Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää, miten osallisuus toteutuu tällä hetkellä lasten mielestä ja missä osallisuuden osa-alueissa olisi mahdollisesti vielä kehittämisen varaa.

2.2 Aiempia tutkimuksia lasten osallisuudesta

Osallisuutta on kuvattu paljon erilaisilla porras- ja tikapuumalleilla, joissa alimmalla tasolla lapsen osallisuus on vähäistä ja nousee ylemmille tasoille siirryttäessä. (esim. Hart 1992, Shier 2001) Lasten osalta tätä tarkastellaan usein suhteena aikuisiin ja

heidän käyttämäänsä valtaan. Mitä enemmän lapset voivat vaikuttaa päätöksiin omassa elämässään ja toimintaympäristössään, sitä enemmän heidän oletetaan olevan osallisina toiminnassa, jota päätökset koskevat. (Oranen 2008: 9.) Leena Turja on kehittänyt oman mallinsa Roger Hartin ”osallisuuden tikapuut” -mallin pohjalta, joka kuvaa lasten valtaistumisen astetta. Turjan laatimassa ”Lasten moniulotteisuuden mallissa” kuvataan valtaistumisen asteen lisäksi myös osallisuuden vaikutuspiiriä, vaikutusaikaa ja tunnetilaa. (Turja 2011: 48). Olemme valinneet Turjan mallin opinnäytetyömme teoreettiseksi pohjaksi sen laaja-alaisuuden ja tuoreuden vuoksi.

Opinnäytetyötä tehdessämme tutustuimme myös muihin lasten osallisuutta käsitteleviin tutkimuksiin. Venninen, Ojala ja Leinonen tutkivat lasten osallisuuden toteutumista pääkaupunkiseudulla kyselylomakkeen avulla. Kyselyitä lähetettiin 2000 pääkaupunkiseudun tiimille ja vastauksia saatiin 1114. Tutkimuksessa todettiin muun muassa kasvatushenkilöstöllä olevan suuri merkitys osallisuutta sallivan ilmapiirin luojana. Lasten osallisuutta rajoittavina tekijöinä nähtiin henkilöstön kiire ja väsymys, suuret lapsiryhmät ja hankalat tilat. Alle 3-vuotiailla, vaikutusmahdollisuudet nähtiin vanhempia lapsia heikompina. (Venninen – Ojala - Leinonen 2010: 13–14, 56–61.)

Stenvall ja Seppälä ovat tutkineet pääkaupunkiseudun suhtautumista osallisuuteen, lasten vaikutusmahdollisuuksia päiväkodissa sekä osallisuuden lisäämisen edellytyksiä. Tutkimus toteutettiin sähköisen kyselylomakkeen avulla ja kyselyyn vastasi 61 päiväkotia. Tuloksista selvisi, että lapsi voi vaikuttaa eniten henkilökohtaisiin asioihin ja että lasten osallisuudessa pääkaupunkiseudun päiväkodeissa on yhä kehittämisen varaa. (Stenvall - Seppälä 2008: 8–10, 37–41.)

Pollari ja Vatjus ovat selvittäneet pro gradu –työssään lasten osallisuuden toteutumista lapsiryhmässä haastatteleamalla 18 lasta jyvaskyläläisessä päiväkodissa. Samalla he ovat selvittäneet myös varhaiskasvatushenkilöstön näkemyksiä lasten syrjäytymiseen liittyvistä asioista. Tutkimuksessa nousi vahvasti esiin ystävyysuhteiden merkitys lapsille. Kiusaaminen ja yksin olo päiväkodissa nousivat tutkimuksessa esiin negatiivisessa valossa. (Pollari – Vatjus 2007: 37–40, 54–75.)

Lasten osallisuudesta päiväkodissa on tehty lukuisia opinnäytetöitä, mutta suurimmassa osassa aineistoa on kerätty muuten kuin lapsia haastatteleamalla. Lasten

tunnetta omasta osallisuudestaan on mahdotonta selvittää ilman, että kysyy lasten omaa kokemusta aiheesta. Opinnäytetyötämme tarvitaan sillä lasten osallisuuden tämänhetkisestä tilanteesta ei Viertolan päivähoitoalueella ole tarkkaa tietoa. Opinnäytetyöllämme haluamme tuoda esiin lasten osallisuuden kokemukset ja saada heidän äänensä kuuluviin.

3 Osallisuus

Tässä luvussa tarkastelemme teoreettisesti osallisuutta, sen eroa osallistamiseen ja osallistumiseen sekä osallisuuden suhdetta yhteisöllisyyteen. Tutkimuksellisen opinnäytetyömme tuloksia tarkastelemme Leena Turjan ”Lasten osallisuuden moniulotteisuuden mallin” avulla, jota avaamme tämän luvun lopussa.

3.1 Lasten osallisuus

Lapsen voi katsoa olevan aktiivinen vaikuttaja sosiaalisessa vuorovaikutuksessaan ja omassa pikku hiljaa etenevässä yhteiskuntaan kiinnittymisessään jo aivan ensimmäisistä kokemuksistaan lähtien. Kun lapsi käsitetään toimijaksi, nostetaan tarkasteltavaksi lapsen suhde sosiaaliseen maailmaan, toisiin lapsiin ja aikuisiin. Lapsi täytyy määritellä niiden voimavarojen kautta, joita lapsella on arkielämässään. Kun lasta tarkastelee toimijana, nousee esille lapsuuden aktiiviset, osaavat, sosiaaliset ja tuottavat puolet. Tällä tavoin lapsuus muodostuu aktiiviseksi elämänvaiheeksi, ei ainoastaan aikuisten tarjoaman ohjauksen ja kasvatuksen passiiviseksi vastaanottamiseksi. (Lehtinen 2000: 19–20.)

Keskeisten lapsuuden instituutioiden, kuten päiväkotien, toimintakulttuurissa sekä kasvattajien ja lasten välisessä valtasuhteessa näkyvät yhteiskunnan rakenteelliset tekijät ja vallitsevat käsitykset lapsuudesta. Nykyisen lapsuudensosiologisen näkemyksen mukaan lapsen ja kasvattajan välinen valtasuhde tulee nähdä kaksisuuntaisena ja arjessa yhä uudelleen rakentuvana. Lapset tulee nähdä aktiivisina toimijoina eikä ainoastaan passiivisina osapuolina. Lapset hakevat valtaa ja omaa tilaa vuorovaikutustilanteissa erilaisin keinoin. (Turja 2011: 42 - 43.)

Jotta lapsen näkökulma voidaan huomioida paikallisessa ja yhteiskunnallisessa päätöksenteossa, tulee selvittää lasten ajatuksia. (Stenius - Karlsson 2005: 8).

Perustuslain mukaan lapsia on kohdeltava yksilöinä tasa-arvoisesti ja heidän tulee saada mahdollisuus vaikuttaa heitä itseään koskeviin asioihin kehitystasoaan vastaavasti. (Suomen perustuslaki 731/1999 § 6). Lainsäädännön perusteella lasten tulisi saada olla mukana kehittämässä, ideoimassa, rakentamassa ja arvioimassa heille tarkoitettuja palveluja.

Lapsille ja nuorille on viime vuosina alettu perustaa erilaisia parlamentteja, jotta he voisivat tuoda asioita esille. Lapsia on myös kuultu erityisasiantuntijoina esimerkiksi koulupihaa tai päiväkotia suunniteltaessa. Lapsille itselleen on kuitenkin ehkä tärkeintä se, että he voivat tässä ja nyt vaikuttaa siihen elinpiiriin, jossa he elävät. Jotta tämä toteutuisi, on jokaisen lasten kanssa toimivan aikuisen perehdyttävä osallisuuteen ja sen toteutumiseen. Lasten kanssa toimivilla on usein käsityslukko, joka estää heitä huomaamasta lasten ajatuksia. Tämä lukko on avattava ja pysähdyttävä pohtimaan lapsen näkökulmaa, jotta osallisuutta mahdollistava toiminta alkaisi muotoutua. Toimintamuotojen tulee olla lapsille ominaisia tapoja toimia. (Stenius - Karlsson 2005: 8.)

3.2 Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa

Kasvavan kiinnostuksen kohteena varhaiskasvatuspolitiikassa, sekä käytännön sektorilla varhaiskasvatus- ja lapsuustutkimuksessa ovat olleet erityisesti lasten toimijuuden korostaminen ja heidän osallisuutensa mahdollistaminen. Ymmärrystä siitä, miten lapset tulevat kuulluiksi, pystyvät vaikuttamaan arkeensa ja olla osana rakentamassa aktiivisesti lapsuuttaan, on pyritty lisäämään erilaisin tutkimuksin ja kokeiluin. (Turja 2010: 30.) Dialoginen suhde kasvatushenkilöstön ja lasten välillä tukee osallisuuden tunteen kehittymistä. (Turja 2011: 52). Dialogisuus tarkoittaa kahden ihmisen välistä tasavertaista kommunikointia. Sosiaalipedagoginen työ perustuu vuorovaikutukseen ja ihmisten kohtaamiseen toiminnassa, keskusteluissa ja yhteisöissä. Lapsi tulee kohdata päiväkodissa tasavertaisena ja arvokkaana subjektina. (Hämäläinen 1999: 59-60.)

Lapsen aito kohtaaminen kasvatustehtävässä muodostuu työntekijön henkilökohtaisista arvoista ja asenteista, jotka ovat osaksi tiedostettuja ja osaksi tiedostamattomia. Arvot toimivat pohjana ihmisen oman elämän- ja itsensä ymmärtämiselle. Tapoja elää arvioidaan sen mukaan millainen oma arvopohja on. Kasvattaja joutuu aika ajoin

siirtämään omat arvonsa sivuun, jos ne ovat ristiriidassa päiväkodin virallisen kasvatuskäsityksen ja tavoitteiden kanssa. Kasvatustyötä ei kuitenkaan voi tehdä omien arvojen vastaisesti, vaan ne on sopeutettava erilaisten varhaispedagogisten lähtökohtien kanssa yhteen ja löydettävä niiden joukosta ne arvot jotka voi samaistaa omiin uskomuksiin ja toimintaympäristöön, jossa työskentelee. (Värri 1997: 20.) Osallisuus koostuu kahdesta elementistä; oikeudesta saada tietoa asioista jotka koskevat itseä, sekä mahdollisuudesta ilmaista mielipiteensä ja siten vaikuttaa niihin. (Oranen 2008: 9.)

Kasvatushenkilöstön yksi tärkeä tehtävä päiväkodissa on tukea lapsen subjektiivuutta, jolloin hän kasvaa aktiiviseksi yhteiskunnan jäseneksi. Subjektiivuus liittyy ihmisen jokapäiväisen elämän itsenäisyyteen, moraaliseen toimimiseen, tietoiseen itsensä kehittämiseen, vastuun kantamiseen ja kykenemiseen vaikuttaa omaan elämään. Subjektiivuuden vahvistaminen auttaa ihmistä tiedostamaan itsensä yhteiskunnan jäsenenä ja kokemaan osallisuutta, yhteiskunnallista osallistumista ja taitoa toimia yhdessä muiden ihmisten kanssa. Sosiaalipedagoginen työ tukee ihmisen subjektiivuuden vahvistamista. (Hämäläinen 1999: 59–60, 62.)

Osallisuus on vahvasti kokemuksellinen ja jaettu tunne, eikä sen laajuutta tai ilmenemistä voida osoittaa toiminnallisten käytäntöjen kautta. Osallisuutta ei voi tuntea, ilman vuorovaikutusta toisten ihmisten kanssa. Yksin ei voi olla osallinen. (Stenius - Karlsson 2005: 8.) Ihmisen identiteetin kehittymiseen vaikuttaa suuresti se, onko hän saanut olla osallisena ja mukana kehittämässä asioita hänelle itselleen tärkeissä yhteisöissä. Päivähoidossa on mahdollista edistää hyvää lapsuutta mahdollistamalla lapsen näkökulma lasten osallisuuden ja itse tuottaman kulttuurin muodossa. Osallisuus on myös tunne hyväksytyksi tulemisesta ja kuulumisesta omaan yhteisöön. (Kaskela - Kronqvist 2007: 19–20.)

Osallisuus perustuu oikeuteen saada tietoa itseä koskevista suunnitelmista, päätöksistä, ratkaisuista, toimenpiteistä ja niiden perusteluista. Lisäksi osallisuuteen kuuluu mahdollisuus ilmaista mielipiteensä ja vaikuttaa itseä koskeviin asioihin. Osallisuus on tunne siitä, että pystyy vaikuttamaan ympärillä tapahtuviin asioihin. Vastavuoroisuus on myös olennaista. Vanhempien ja päiväkodin henkilökunnan tulisi

turvata lasten oikeus päästä mukaan päätöksen tekoon, muutoin vaikuttaminen ei ole mahdollista. (Oranen 2008: 9.)

3.3 Osallistuminen

Osallistumisella tarkoitamme tässä tutkimuksellisessa opinnäytetyössä eri asiaa kuin osallisuudella. Osallisuus sisältää sitoutumisen toimintaan, halun vaikuttaa asioihin ja vastuunoton. Osallistuminen on mukana oloa jossakin tilanteessa sekä käytännön toimintaa, jossa osallisuus konkretisoituu, eli tulee näkyväksi. Tällainen tilanne on usein toisen ihmisen järjestämä, johon osallistuja ei ole vaikuttanut millään tavalla. (Oranen 2008: 9; Piironen 2007: 5.)

Osallistuminen kuvaa aktiivisesti toimivaa ihmistä, kun taas osallisuuden käsite mahdollistaa hieman passiivisemmat osallistumisen tavat. Osallisuus kertoo mahdollisuudesta vaikuttaa yhteisöjen toimintaan tai laajempiin yhteiskunnallisiin prosesseihin. Osallisuus käsite on tulkinnallisesti laaja, verrattuna osallistumisen käsitteeseen. Osallisuuden vastakohtina on pidetty syrjäytymistä ja ”ulkopuolistumista”. (Anttiroiko 2003, 16.)

Osallistuminen oman elämänpiiriin kuuluvien yhteisöjen elämään ja toimintaan rakentaa lapsen ymmärrystä siitä, kuka minä olen, mihin kuulun ja miten elän (Bardy - Salmi - Heino 2001: 125). Tämä on kasvun ja kehityksen peruselementti. Osallistumisen kautta lapsi oppii olemaan ja elämään yhdessä muiden ihmisten kanssa. (Oranen 2008: 7). Lasten osallistuminen ei ole päätöksentekoa, kuten aikuisilla. Lasten osallistuminen ja siihen liittyen tiedon antaminen tulee suhteuttaa lapsen ikätasoon. Lasten osallistuminen ei heikennä kasvattajan auktoriteettiä, sillä päätösvastuu säilyy aina aikuisella. (Aula 2011: 35.)

Osallistuminen ja vaikuttaminen itseä ja yhteisöä koskevien asioiden käsittelyyn on lasten ihmisoikeus ja yksi arvoista. Toimivilta organisaatioilta, aikuisilta ja osallistuvilta lapsilta tarvitaan resursseja ja työtä, jotta osallisuuden oikeus ja toteutuminen mahdollistuu. Lapsi saa osallisuuden toteutuessa kokemuksen siitä, että häntä kuunnellaan, hänen ajatuksensa ja mielipiteensä ovat arvokkaita ja että hän voi vaikuttaa omiin asioihinsa. Lapsi tuntee tämän pohjalta syntyneet suunnitelmat ja päätökset omiksi, joka on voimaannuttavaa. Lapsen kokemus siitä, että häntä kuullaan

ja hän voi itse vaikuttaa, on tärkein hyöty jonka osallisuus voi tuottaa lapselle. Lasten äänten kuulemiseen herkistyminen voi antaa välineitä heidän kokemustensa ja ajatustensa ymmärtämiseen. (Oranen 2008: 15–16.)

3.4 Osallisuuden suhde yhteisöllisyyteen

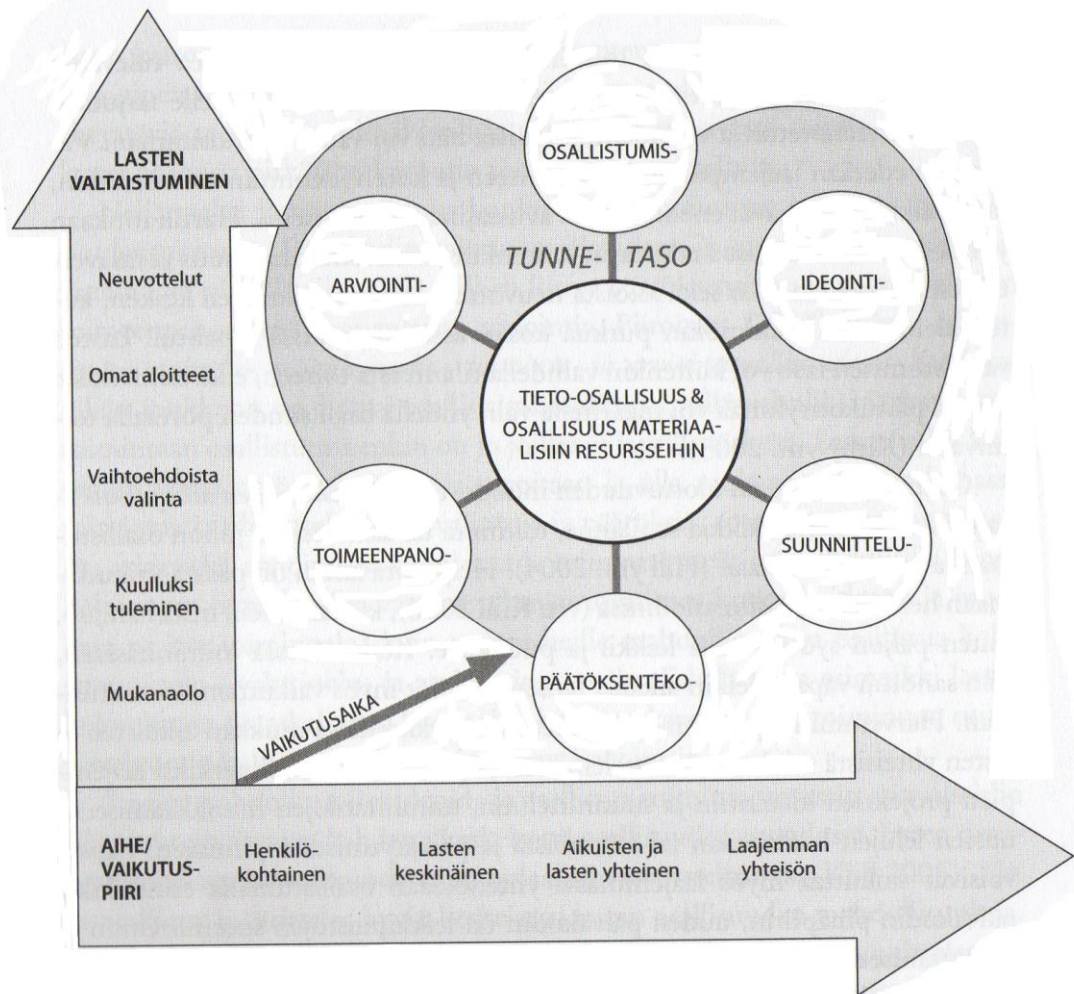
Yhteisöllisyys ja osallisuus liittyvät vahvasti toisiinsa ja kasvatustilanteissa painopiste on siirtymässä lasten yksilöllisyydestä ryhmän jäsenyyteen ja yhteiseen tekemiseen, johon osallistuvat niin aikuiset kuin lapsetkin. (Turja 2011: 46). Yksilön ja yhteisön välistä suhdetta kuvataan osallisuudella, jossa yksilö kiinnittyy osaksi yhteisöä ja on mukana yhteisöllisesti tärkeiksi koetuissa prosesseissa. (Stenius - Karlsson 2005: 8). Kyseessä on syvälinen, ihmisen identiteettiin liitetty kokemus tai tunne osallisuudesta yhteisössä. (Anttiroiko 2003, 16.)

Päiväkoti on yhteisö, jota ei rakenneta ainoastaan lapsia varten, vaan lapset ovat osa yhteisöä yhdessä kasvatushenkilöstön kanssa. Lapsilla on myös oma yhteisönsä ja omat vertaisryhmänsä. Nämä lasten keskeiset vuorovaikutussuhteet voivat parhaimmillaan kestää aina aikuisuuteen saakka. Tarve saada ilmaista itseään ja tulla ymmärretyksi ja hyväksytyksi ovat kaksi sosiaalisen vuorovaikutuksen perustarvetta. Osallisuuden ja kuulumisen jäljet kulkevat lasten mukana vuosien ajan. (Kaskela - Kronqvist 2007: 19–20.) Osallisuus on yhteisöön liittymistä, kuulumista ja siihen vaikuttamista. Osallisuus rakentuu vastavuoroisesta toiminnasta, joka edellyttää yhteisöltä sen jäsentensä huomioon ottamista ja jäseniltä aktiivista mukaan haluamista ja tuleamista. (Oranen 2008: 9-10.)

Lapsi voi kokea kuuluvansa yhteisöön, esimerkiksi päiväkotiryhmään, jos hänellä on siellä paikka, hän kokee itsensä tärkeäksi ja hän saa näkyä ja kuulua siellä. Lapsen kuulumista päiväkotiryhmään sekä hänen kokemistaan itsensä tärkeäksi voidaan lisätä arvostamalla hänen työtään, tekemisiään, ajatuksiaan sekä olemistaan. Kuulumisen tuntua lisää myös se, että lapsen jälki näkyy päiväkodissa. Erilaisilla dokumenteilla ja valokuvilla on tässä merkittävä rooli. Ympäristöstä voi helposti määritellä, kenelle se on tarkoitettu. Erilaiset dokumentit luovat yhteistä historiaa, jonka avulla menneitä toimintaa voidaan yhdessä muistella ja arvioida. (Kaskela - Kronqvist 2007: 19.)

3.5 Lasten osallisuuden moniulotteisuuden malli

Päiväkodin arjessa lasten osallisuudelle tarjoutuu niin spontaaneja kuin ennalta suunniteltuja ja järjestettyjä tilaisuuksia. Päiväkodin kasvatushenkilöstö voi spontaanisti tarttua saman tien lapselta tulleeseen ideaan esimerkiksi jostain leikistä tai toteuttaa lapsilta tulleita ideoita muuna ennalta päätettynä ajankohtana. Osallisuus voi siis näyttäytyä monenlaisena toimintana. Leena Turjan lasten osallisuuden moniulotteisuutta kuvaava malli, tuo yhteen erilaisia näkökulmia, joista lasten osallisuutta voidaan tarkastella arjen varhaiskasvatustyössä. (Turja 2011: 48.)

Kuvio 1. Lasten osallisuuden moniulotteisuuden malli (Turja 2011: 49).

3.5.1 Lasten valtaistuminen

Kuviosta voidaan erottaa neljä eri osallisuuden ulottuvuutta, joista ensimmäinen arvioi lasten valtaistumisen astetta. Tässä ulottuvuudessa osallisuutta tarkastellaan valtasuhteena lasten ja aikuisten välillä. (Turja 2011: 49). Lasten ja aikuisten

valtasuhteesta ovat monet tutkijat tehneet oman versionsa, kuten Roger Hartin ”tikapuumalli”. Hart on kehittänyt oman mallinsa alkuluokittelun avuksi, kun pyritään edistämään lasten osallisuutta. Ei ole kuitenkaan tarpeellista, että toiminta sijoittuisi aina ylimmälle tasolle, vaan lasten osallisuuden taso vaihtelee. Tähän vaikuttaa aika ja toiminta. Lapsilla tulisi kuitenkin tarjota mahdollisuus osallisuuteen, mutta osallisuuden tason lapsi voi valita itselleen sopivaksi. (Hart 1992: 8-9, 11.) Lasten kokemus heidän vaikutusmahdollisuuksistaan lisääntyy, kun lapsille annetaan tietoa toimintojen taustoista ja tavoitteista. Mitä enemmän tätä tietoutta lapsille annetaan, sitä enemmän he voivat tehdä aloitteita, ideoida ja olla päättämässä toiminnasta. Tämä luonnollisesti lisää tunnetta vaikutusmahdollisuuksista eli valtaistaa lapsia ja samalla osallisuuden portaikolla nousee yhä ylemmäksi. (Turja 2011: 49.)

Valtaistumisen alimpana tasossa kuviossa on mukanaolo, joka on usein osallisuuden muoto kaikkein pienimmille lapsille päivähoitossa. Mukanaolossa tilanne on muiden lasten tai aikuisten rakentama, mutta lapsi otetaan mukaan toimintaan. Pienen lapsen kuulluksi tuleminen voidaan tukea myös tarjoamalla vartenotettavia vaihtoehtoja, joista lapsi saa itse valita. (Turja 2011: 49-50.) Jos lapsi saa valita piirtääkö hän käytössä olevalla sinisellä kynällä mustikoita vai mansikoita, eivät vaihtoehdot ole vartenotettavia. Vähitellen lapsi voi edetä laajempaan vaikuttamiseen ja toimintojen ideointiin, joissa aikuisten rooli on taka-alalla, avustajana. (Turja 2011: 50.) Lasten kanssa työskennellessä ei toimita vain tietyllä osallisuuden tasolla, vaan osallisuuden määrä voi vaihtua suuresti siirryttäessä toiminnasta toiseen. (Kirby 2003: 23).

3.5.2 Osallisuuden aihe-/vaikutuspiiri

Toisen osallisuuden ulottuvuuden muodostaa osallisuuden aihe-/ vaikutuspiiri. Tähän kuuluu se, keitä kaikki tilanne, toiminta tai asia koskee, johon osallistutaan ja vaikutetaan. Lasten on helppoista päästä vaikuttamaan henkilökohtaisiin asioihinsa, kuten mitä hän haluaa leikkiä tai mitä hän haluaa juoda. Myös lasten keskinäinen vaikutus on tyypillistä erityisesti niin sanotun vapaan leikin aikana. Näitä harvemmin lapset pääsevät mukaan aikuisten ja lasten väliseen yhteisistä asioista neuvottelemiseen ja päättämiseen. Tällaisia asioita voisivat olla esimerkiksi projektien suunnittelu ja ideointi, toimintatilojen muokkaamiseen, uusien lelujen hankintaan tai päivärytmistä ja toimintaohjeista sopimiseen. Lapset voisivat hyvin myös suunnitella esimerkiksi päiväkodin kevätjuhlan itse aikuisten sopivalla tuella, jolloin vaikutus

ulottuisi myös lasten perheisiin. Laajemmassakin yhteisössä lapsilla olisi mahdollisuus osallistua esimerkiksi uusien päiväkotien tai leikkipuistojen suunnitteluun. (Turja 2011: 50.)

3.5.3 Osallisuuden vaikutusaika

Kolmannes ulottuvuus kuviossa, kuvaa toiminnan ajallista ulottuvuutta. Osallisuuden vaikutusaika on tuore lisäys Turjan aiempaan osallisuuden moninaisuutta kuvaavaan malliin. (Turja 2010: 42). Osallisuuden tunne voi olla lyhyt- tai pitkäkestoista ja sen vaikutukset voivat olla kertaluontoisia tai kauaskantoisia. Kertaluontoisiin asioihin, kuten toimintaan yksittäisillä retkillä, lasten on useammin helpompi päästä vaikuttamaan, kuin vaikkapa pysyvien toimintaohjeiden laatimiseen. Toisinaan kertaluontoinen tapahtuma voi laajentua toistuvaksi toimintamuodoksi. (Turja 2011: 50.)

3.5.4 Osallisuuden tunnetaso

Neljäs osallisuuden ulottuvuus on tunnetaso, jossa lasten osallisuus konkretisoituu toimintaprosessissa ja osallisuudentunteessa. Päiväkodin toimintaa suunnitellaan ja ideoidaan päivittäin ja myös pitkällä aikavälillä. Tähän liittyy monenlaista arviointia sekä päätöksentekoa ja suunnitelmien toimeenpanoa. (Turja 2011: 51.) Osallisuuden tunnetasoon kuuluu ideointi-, suunnittelu-, päätöksenteko-, toimeenpano-, ja arviointiosallisuus, sekä osallistumisosallisuus, tieto-osallisuus ja osallisuus materiaaliin resursseihin.

Ideointi-osallisuus tarkoittaa tietoa mahdollisuuksista, sillä lapsi ei voi synnyttää ideoita tyhjästä, jos hänellä ei ole kuvaa erilaisista mahdollisuuksista. Lapsen tulee päästä mukaan aistimaan ja rekisteröimään tietoa toimintaympäristöstä. Lapsen täytyy päästä osalliseksi jostakin, jotta hän voisi siitä saamiensa kokemusten avulla saada impulssin lähteä ideoimaan jotain uutta. Lapset haluavat usein ideoida ryhmässä, jolloin aikuisen rooliksi jää tarjota tietoa ja arvioida lasten kykyä sisentää annettu tieto mahdollisuuksista. Tärkeää on antaa lapsille mahdollisimman vapaat kädet ideointiin ja ideoiden esittämiseen. (Piironen 2007: 8.)

Suunnitteluosallisuudessa keksitty idea muokataan hankkeeksi konkreettisen suunnitelman avulla. Lapset ovat toimiessaan motivoituneina usein vikkeliä ja melko

itsenäisiä, aikuisen tulee vain olla kärsivällinen ja tarjota lapsille riittävästi aikaa. Päätöksenteko-osallisuudessa aikuisen tärkein rooli on varmistaa, että kaikki lapset ymmärtävät, mitä suunnitelman pohjalta päätetään ja saada lapset motivoitumaan tekemään todellisia päätöksiä. Kun lapsille syntyy tunne siitä, että heillä on todella mahdollisuus vaikuttaa ja päätökset aiotaan toteuttaa, ei enää olekaan samantekevää kuka päättää ja mitä. Lasten tulee saada onnistumisen kokemuksia päätösten loppuun viemisestä, jotta he jatkossa motivoituisivat uuteen suunnitteluun. Toistuvien väliajoin on hyvä kerrata yhdessä lasten kanssa tehtyjä päätöksiä ja arvioida niiden toteutumista. Päätösten pitkäaikaisvaikutuksia voi yhdessä pohtia jo etukäteen. (Piironen 2007: 8–9.)

Toimeenpano-osallisuudessa lapset toimivat apuohjaajina ja jokaisen tulisi saada omia vastuutehtäviä. Kun ryhmän osaamista jaetaan lasten tai lasten ja aikuisten kesken toimintamahdollisuuksia tulee lisää ja ne monipuolistuvat. Arviointiosallisuuden vaiheessa on tärkeää puhua niin, että lapset ymmärtävät mistä puhutaan. Voidaan pohtia yhdessä tavoitteiden toteutumista ja tuntemuksia eri vaiheissa, sekä arvioida yksilöllisesti jokaiset osallistumista. Mikäli jokin osa-alue ei onnistunut, on tärkeää pohdiskella lasten kanssa yhdessä myös niitä syitä, jotka johtivat suunnitelmien kariutumiseen. (Piironen 2007: 9.)

Tunneosallisuuteen liittyy myös osallistumisosallisuus, sillä joillekin lapsille on tärkeää saada osallistua valmiiksi järjestettyyn toimintaan. On kuitenkin tärkeää, että lapset voivat tuoda esiin myös omia ideoitaan ja olla mukana suunnittelussa, päätöksenteossa, toteuttamisessa sekä arviointiprosessissa. Aikuisista on usein helpompaa ottaa idea lapselta vastaan ja muokata ne itse suoraan toiminnaksi, sen sijaan että lasten annettaisiin käydä läpi prosessi kokonaisuudessaan. Erilaisissa lasten kokouksissa lapset voidaan tietoisesti ottaa mukaan tulevan toiminnan suunnitteluun ja edeltävän toiminnan arviointiin. (Turja 2011: 51.)

Jotta tunneosallisuus voisi toteutua, edellyttää se lasten tieto-osallisuutta sekä osallisuutta materiaaliin resursseihin, jotka löytyvät kuviosta tunnetason keskeltä. Tieto-osallisuudella tarkoitetaan lasten tietoa yhteisön toiminnan tavoitteista, sen elämää säätelevistä asioista, omasta roolistaan yhteisössä sekä käytössä olevista materiaaleista ja välineistä sekä muista toimintamahdollisuuksista. Aikuisilla on

keskeinen rooli tarjotessaan tätä tietoutta lapsille siten, että lapset pystyvät sisäistämään annetun tiedon. Tieto tulee pilkkoa sellaisiin kokonaisuuksiin, että lapsi pystyy ymmärtämään annetun tiedon. Mikäli lapsilla ei ole riittävää tietoutta, on heidän lähes mahdotonta osallistua suunnitteluun ja päätöksentekoon. (Piironen 2007: 8.)

Materiaalisilla resursseilla tarkoitetaan tiloja ja välineitä päiväkodissa, joita toimintaan tarvitaan. Näiden saatavuus ja käyttö on kuitenkin lapsille usein rajattu. Pääsyä tiloihin säädellään ja tiloissa toimiminen on usein säädeltä tiettyyn toimintoon. Välineiden ja lelujen fyysinen sijainti voi myös estää niiden käytön. Esimerkiksi sijoittaminen ylähyllylle tai lukkojen taakse rajoittaa materiaalin käyttöä, eivätkä lapset ole aina tietoisia kaikkien materiaalien olemassaolosta. Esteenä voi myös olla kulttuurinen ero, tiettyjä leikkivälineitä tai tiloja voidaan esimerkiksi pitää vain toiselle sukupuolelle kuuluvana. (Turja 2011: 51.)

Lasten osallisuuden tunteen muodostuminen on hyvin yksilöllistä, mutta pääedellytyksenä on dialoginen suhde muiden ryhmän jäsenten, erityisesti aikuisten kanssa. Dialogi on aitoa vastavuoroisesti tapahtuvaa, jossa toista kuunnellaan myönteisesti ja viesteihin vastataan rakentavasti ja sensitiivisesti. Lapsen kokemus toiminnasta herättää tunteen osallisuudesta, yhteenkuuluvuudesta, hyväksytyksi tulemisesta ja vaikutusmahdollisuuksista. Tähän liittyy myös lasten tietoisuus siitä, että heitä kuullaan ja he voivat itse vaikuttaa, eli aikuiset eivät vain huomaamatta poimi heidän ideoitaan. Tietoisuus omasta mahdollisuudesta vaikuttaa, lisää lasten itsetuntoa ja voimaantumisen tunnetta. (Turja 2011: 52.)

Mikäli lapsen kyky ajatella tai kommunikoida on heikentynyt, voidaan lapsen osallisuutta tukea esimerkiksi kuvien avulla. Ympäristön esillepanoa tulee harkita ja käytössä voi olla muita vaihtoehtoisia kommunikointimenetelmiä, myös dokumentointi on tärkeää. Viime vuosina on kehitelty useita lasta motivoivia ja tukevia kommunikointimenetelmiä, joihin perehtyminen on tärkeää lapsen osallisuuden vahvistamiseen pyrkivälle päiväkodin kasvatushenkilöstölle. (Turja 2011: 52.)

4 Tutkimusasetelma

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää, kuinka lapset kokevat osallisuutensa toteutuvan Viertolan päivähoidossa. Opinnäytetyömme tutkimuskysymykset olivat:

1. Kuinka lapsi kokee osallisuutensa toteutuvan Viertolan päivähoitoalueella?
2. Mitkä ovat lasten vaikutusmahdollisuudet päiväkodeissa?

Näitä asioita lähdimme selvittämään haastattelemalla lapsia Viertolan päivähoiton päiväkodeista. Lasten haastattelun koimme haastavammaksi kuin aikuisten, sillä lasten haastattelu vaati huolellista lapsiin tutustumista ja heidän luottamuksensa saavuttamista, muutoin aineistoa ei välttämättä olisi kertynyt. Lasten kanssa oli myös kiinnitettävä huomiota käytettävään kieleen ja siihen, että lapsi ymmärsi mistä puhuimme. Lapsia haastattelemalla meille selvisi, kuinka päiväkodin arki ja osallisuudentunne näyttäytyy heidän elämässään.

4.1 Tutkimusmenetelmä ja prosessin kulku

Toteutimme opinnäytetyömme kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä käyttäen. Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen ja siinä pyritään tarkastelemaan tutkittavia asioita mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tarkoituksena on ennemminkin löytää ja paljastaa tosiasioita, sen sijaan että yritettäisiin todentaa jo olemassa olevia väittämiä. (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2009: 164.) Koska emme voineet tietää etukäteen kuinka osallisuus Viertolan päivähoitoalueella toteutuisi, päätimme käyttää kvalitatiivista tutkimusotetta. Tutkimuksemme tekeminen edellytti tutkimusluvan saamista Hyvinkään kaupungilta. Hyvinkään varhaiskasvatuksen johtaja, Hilikka Toiviainen, myönsi meille tutkimusluvan 21.11.2011 sähköpostitse

Heti tutkimusluvan saatuaamme toimitimme päiväkotien johtajalle lupakyselyt (liite 1) lasten haastattelulle. Lasten osallistuminen tutkimukseen edellyttää aina lupaa huoltajalta, sillä lapsella ei ole täyttä kompetenssia tehdä informoitua suostumusta, eivätkä lapset pysty täysin ilmaisemaan omaa tahtoaan. (Kuula 2006: 147). Päiväkodin johtaja toimitti kyselyt päiväkotiryhmiin, joiden henkilökunta huolehti kyselyiden toimituksesta lasten huoltajille. Lupakyselyt toimitettiin molempien ryhmien kaikkien lasten huoltajille. Aikaa kyselyiden palautumiselle oli reilu kaksi viikkoa.

Monet haastatteluluvat jäivät palautumatta ja saimme myös kaksi kielteistä vastausta haastatteluun osallistumiselle. Keräsimme aineiston haastattelemalla yhtätoista lasta kahdesta eri päiväkotiryhmästä. Toinen ryhmistä sijaitsee Viertolan- ja toinen

Kruununpuiston päiväkodissa. Haastateltavat lapset olivat iältään 3-5 -vuotiaita ja mukana oli tasaisesti sekä tyttöjä että poikia. Mukana oli myös erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Haastattelimme kaikkia lapsia, jotka olivat saaneet luvan osallistua ja olivat paikalla haastatteluhetkellä. Tosin yksi lapsi kieltäytyi itse haastattelusta, vaikka haastattelulupa olisi ollut vanhempien puolesta. Halusimme kunnioittaa lapsen oikeutta päättää itseään koskevista asioista, minkä takia emme halunneet painostaa lasta haastatteluun. Kerroimme lapselle, miten haastattelu etenisi ja kun hän edelleen kieltäytyi, kunnioitimme hänen omaa päätöstään.

Vietimme aluksi yhden päivän kummassakin lapsiryhmässä tutustuen lapsiin. Tarkoituksenamme oli tutustua lapsiin ja saavuttaa heidän luottamustaan, jotta lapset haluaisivat osallistua haastatteluun. Päiväkotiryhmien lapset olivat vastaanottavaisia ja aamupäivät päiväkodeissa kuuluivat nopeasti leikkien ja arjen rutiinien lomassa. Kerroimme lapsille jo aamulla leikkiessämme, miksi olemme tulleet päiväkotiin. Yritimme olla mahdollisimman avoimia ja samalla puhua lasten kanssa niin, että he ymmärtävät mistä on kysymys. Kerroimme että kysymme heiltä kysymyksiä siitä millaista päiväkodissa on ja että teemme työtä koulussa, johon näitä tietoja tarvitsemme. Päivälevon aikana valmistelimme haastattelutilaa ja levon jälkeen haastattelimme lapsia. Kahden haastattelupäivän jälkeen, meillä oli koossa kuusi haastattelua. Päätimme pitää kolmannen haastattelupäivän tammikuussa päiväkodissa, josta olimme joulukuussa saaneet vähemmän haastatteluja. Tammikuun haastatteluja varten pyysimme lasten huoltajilta uuden luvan haastattelulle, sillä ensimmäisessä lupakyselyssä haastattelu-aika oli rajattu joulukuuhun 2011. Tammikuun haastattelupäivänä lapset muistivat meidät hyvin ja pyysivät meitä heti mukaan leikkeihinsä, joten pidimme osan tuon päivän haastatteluista jo aamupäivän aikana.

Lapsia haastattelimme päiväkodissa yksilöhaastatteluina. Haastattelutilanteeseen osallistui lapsi ja haastattelija. Näin toimien toivoimme, että tilanne ei olisi lapselle ahdistava vaan luonnollinen, kahdenkeskinen tuokio aikuisen kanssa. Kvalitatiiviselle tutkimukselle tyypillistä on se, että pyritään kokonaisvaltaiseen tiedon hankintaan, jossa aineistoa kerätään luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa. Haastattelussa ei voi itse määrätä, mikä tutkimuksessa on tärkeää, vaan hänen tulisi tarkastella aineistoaan yksityiskohtaisesti ilman ennako-olettamuksia. Tutkimuksen lähtökohtana ei voi olla jonkin teorian todentaminen, sillä tutkijan tavoitteena tulee olla odottamattomien

asioiden paljastaminen. Laadullista tutkimusta tehtäessä tulee olla valmis muuttamaan suunnitelmiaan tarpeen mukaan ja edettävä tutkimuksen toteutuksen kanssa joustavasti. (Hirsjärvi ym. 2009: 164.)

Haastattelun aloituksella on merkitystä haastattelun onnistumiseen. Kun haastattelu aloitetaan luonnollisella, vapaalla keskustelulla jossa haastattelijä vaikkapa kertoo hieman itsestään, luo se tilanteeseen luottamuksellisen, rehellisen ja vilpittömän ilmapiirin. Ihmisen kohtaaminen tasavertaisesti ja arvostavasti on erityisen tärkeää haastattelutilanteessa. On kuitenkin tärkeää pohtia yksityisyyden rajoja ja sitä, kuinka paljon haastattelijä on valmis antamaan itsestään haastattelutilanteessa. (Eskola – Vastamäki 2010: 32–33.) Ennen haastattelun aloitusta kerroimme lapsille haastattelun nauhoituksesta ja sen syystä, eli että haluamme muistaa vastaukset tarkkaan vielä kotona haastattelun jälkeen. Osa lapsista halusi myös tutustua ja kokeilla videokameraa.

Aineistonkeruukertojen välillä teimme joitain muutoksia haastatteluun ja lasten tiedottamiseen haastattelusta. Yksi lapsi nimittäin luuli haastattelun alussa, että kysymyksiin on olemassa oikeat vastaukset, jonka jälkeen aloimme korostaa lapsille, ettei väärää vastauksia ole ja että nyt saa vastata juuri niin kuin haluaa ja miltä tuntuu. Osa lapsista tuntui myös aristavan suurta videokameraa, joka myös teknisesti toimi huonosti. Seitsemän haastattelua tallensimme kamerakännykän avulla, joka lapsia ei tuntunut haittaavan yhtä paljon, kuin jalustalla seisova videokamera. Haastatteluiden taltiointi videokameralla, mahdollisti täyden keskittymisen lapseen ja hänen kokemuksiinsa.

Lapsille tarjottiin mahdollisuus valita haastattelijä, jos haastatteluun ei siirrytty luontevasti esimerkiksi leikistä. Usein toinen meistä oli ehtinyt tutustua haastateltavaan lapseen paremmin ja usein lapsi valitsikin tämän tutumman aikuisen. Haastattelutilanteessa mukanaamme oli myös Lilli-Lehmä käsinukke ja joidenkin lasten kanssa käytimme käsinukkea apuna kysymysten esittäjänä. Haastattelut tapahtuivat leikinomaisesti, lapsille oli haastattelutilassa tarjolla virikkeitä, kuten leluja ja piirustusvälineitä, joita lapset saivat käyttää vapaasti. Myös tilassa sai liikkua vapaasti, sen sijaan että lapset olisi ”istutettu” tuoliin. Pyysimme lapsia haastattelussa myös piirtämään kuvan päiväkotiryhmästä, jonka avulla saimme kuvaa lapsen asemasta

ryhmässä ja hänen hahmotuksestaan päiväkotiryhmästään. Haastattelussa oli myös tarkoitus saduttaa lapsia siitä, millaista päiväkodissa on otsikolla ”Minun päiväkotipäiväni”, kukaan lapsista ei kuitenkaan halunnut lähteä kertomaan satua, joten tämä osio jäi varsinaisesta aineistosta pois.

Haastattelupaikka on olennainen tekijä haastattelun onnistumisen kannalta. Haastattelimme lapsia kolmessa eri tilassa. Kaikki näistä tiloista olivat melko pieniä, kaksi apukeittiötä ja yksi taidehuone. Yhdistävänä tekijä tiloilla oli pöytä ja tuolit, tuomamme piirustusvälineet ja muutamat lelut. Näitä muita virikkeitä ei kannata olla tarjolla kovin paljon, sillä päätarkoitushan on kuitenkin itse haastattelu. Haastattelutilan ei tulisi olla liian virallinen tai vieras haastateltavalle, jolloin hän voi tuntea olonsa epävarmaksi, jopa pelokkaaksi. Liian julkinen tila taas on hankala sen vuoksi, että muita ihmisiä saattaa ilmestyä paikalle häiriöksi. (Eskola – Vastamäki 2010: 29–31.)

Kuvio 2. Eräs haastattelutila

Valta-aseman kaventaminen on tärkeää lasta haastateltaessa, tähän pyrimme esimerkiksi samanlaisilla tuoleilla pöydän ääressä. (Eskola – Vastamäki 2010: 29–31.)

Suuri osa haastatteluista tapahtui siten, että istuimme lapsen vieressä tai viereisillä sivuilla pöytää, vain muutama lapsi valitsi istumapaikkansa vastapäätä haastattelijaa.

4.1.1 Teemahaastattelu

Päädymme teemahaastatteluun aineistonkeruumenetelmänä, sillä koimme saavamme teemahaastattelun avulla parhaiten vastauksen tutkimuskysymyksiimme. Mietimme erilaisia teemoja, joihin mietimme tarkentavia kysymyksiä haastattelun avuksi. Tämä auttoi myös kysymysten asettelussa, sillä kysymykset eivät saaneet olla johdattelevia onko- tai eikö-kysymyksiä ja myös miksi kysymyssana on lapsille hankala. Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit eli teema-alueet, ovat ennalta määritelty. Kysymykset eivät kuitenkaan ole tietyssä muodossa ja järjestyksessä niin kuin strukturoidussa haastattelussa on tapana. (Eskola – Vastamäki 2010: 28–29.) Vaikka pyrimme huomioimaan kysymysten asettelun mahdollisimman hyvin teemahaastattelurungossamme (liite 2), oli haastattelu aina vapaamuotoinen tilanne. Toisinaan kysymykset tuli aseteltua huonosti, mikä on avoimesti nähtävissä tuloksiemme lainauksissa.

Teemojen järjestys ja laajuus saattavat vaihdella tilannekohtaisesti haastattelujen edetessä. Haastattelija ja haastateltava keskustelevalta vapaamuotoisesti haastattelun aiheista, mutta kaikkien haastateltavien kanssa ei välttämättä käydä läpi kaikkia teema-alueita. (Eskola – Vastamäki 2010: 26, 28–29.) Haastattelut etenivät lasten ehdoilla ja teemojen järjestys vaihteli haastatteluissa. Usein lapsi alkoi itse kertoa asiasta, joka liittyi läheisesti myös toiseen teemaan. Tällöin oli luontevaa siirtyä lapsen esiin tuomaan teemaan ja käydä muut teemat läpi myöhemmin. Teemahaastattelu muistuttaa läheisesti syvähaastattelua ja joskus niiden välille on vaikea vetää selvää rajaa. (Eskola – Vastamäki 2010: 29.) Haastattelijan on pysyttävä tilanteen tasalla ja keskeytettävä teema, jos jokin teema ei tuota vastauksia. On turha intää vastausta kysymykseen, johon haastateltavalla ei ole mielipidettä tai sanottavaa. (Eskola – Vastamäki 2010: 38). Kaksi lasta väsyi haastattelun edetessä ja molemmat lapset alkoivat tällöin toistaa vastausta ”en mä tiä”. Näissä haastatteluissa osa teemoista jäi käymättä läpi.

Teemahaastattelun voi katsoa sisältävän kolmentasoisia teemoja. Näistä ylinnä ovat laajat teemat. (Eskola – Vastamäki 2010: 26.) Hyödynsimme teemahaastattelurunkoa

(liite 2) tehdessämme Leena Turjan ”Lasten osallisuuden moniulotteisuuden” – mallia. Laajat teemamme olivat lapsi ryhmän osana/yhteisöllisyys, vuorovaikutussuhteet, toiminta päiväkodissa, lapsen kokemusmaailma ja päiväkodin toimintaohjeet. Laajojen teemojen jälkeen teemarungossa on tarkentavia apukysymyksiä, joiden lisäksi on vielä yksityiskohtaisia pikkukysymyksiä. Pikkukysymykset voidaan ottaa haastattelun avuksi, mikäli aiemmat kysymykset eivät ole tuottaneet vastauksia. (Eskola – Vastamäki 2010: 26.) Varasimme paljon tarkentavia kysymyksiä ja pikkukysymyksiä teemarungon tueksi. Varauduimme siihen, etteivät lapset välttämättä vastaa, kuin tarkennettuihin kysymyksiin. Tarkastimme että runkomme sisältää ”Lasten osallisuuden moniulotteisuuden” – mallin kaikki osa-alueet. Lopuksi halusimme kysyä lapsilta heidän mielipiteitään haastattelusta. Kysyimme erikseen palautetta myös haastattelun pituudesta ja kysymysten haastavuudesta.

Haastattelusta tekee ainutlaatuisen tiedonkeruumenetelmän se, että siinä tutkija ja tutkittava ovat suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa. Aineistonkeruumenetelmänä haastattelu on luontevin tapa selvittää ihmisten mielipiteitä jostain asiasta. Yksi suurista eduista on joustavuus aineistoa kerätessä, tutkijalla on mahdollisuus säädellä aineiston karttumista, pyytämällä vastaajaa esimerkiksi selventämään tai syventämään vastaustaan. Myös tutkija voi selventää kysymyksiään tutkittavalle, jos hänellä on epäselvyyttä kysymyksessä. Haastattelua tulkittaessa tutkijan tulee osata nähdä vastaukset kulttuuristen merkitysten ja merkitysmaailmojen valossa. Yksi haastattelun haitoista on kuitenkin se, että haastattelu on aina kontekstisidonnainen, eikä tulosten yleistämistä tulisi liioitella. Haastateltava voi kertoa yhtä haastattelutilanteesta, mutta toista jossain muussa tilanteesta. (Hirsjärvi ym. 2009: 204–207. ; Eskola – Vastamäki 2010: 26.)

Teemahaastattelu on Suomen suosituin laadullisen aineiston keruumenetelmä. Se on ikään kuin keskustelu jota pääsääntöisesti johtaa tutkija, mutta keskustelutuokio etenee vastavuoroisesti ja vuorovaikutuksellisesti, jotta haastateltavalta saadaan selville tutkimuksen aihepiiriin kuuluvat asiat. Viime vuosina teemahaastattelussa on siirrytty enemmän vapaamuotoisimpiin haastattelutilanteisiin, joissa keskustelu etenee epävirallisen oloisesti ja luonnollisesti. Teemahaastattelu motivoi ihmistä tuomaan esille oman mielipiteensä asioista. Se luo ikään kuin kanavan, jossa tavallinen kansalainen saa äänensä kuuluville. Teemahaastattelussa haastateltava saa kertoa omista

kokemuksistaan, joka saa ihmisen tuntemaan mielipiteensä ja vastauksensa tärkeiksi ja arvokkaiksi. (Eskola – Vastamäki 2010: 26–28.) Teemahaastattelurungon loppuun hiominen on hankalaa, mitä lohduttaa ajatus siitä, että aina analysointivaiheessa tutkija huomaa jonkin kysymyksen uupuneen rungostaan. (Eskola – Vastamäki 2010: 39).

4.1.2 Lapsi haastateltavana

Mikäli aikuinen on etukäteen päättänyt, miten lapsi kokee arjen, lapsen yritykset kertoa omista kokemuksistaan epäonnistuvat. Lapsen ja aikuisen elämyksellinen suhde perustuu tietoisuuteen siitä, että toinen voi nähdä vain oman näkemyksen kautta asioita. Tämän johdosta kyseinen näkemys estää aikuista pitämästä omia käsityksiään lopullisena tietona lapsesta. Tässä avoimessa tilassa pystyy kuulemaan mitä lapsella on oikeasti sanottavana. (Puolimatka 2004: 63. ; Kyrönlampi-Kylmänen 2007: 150.)

Leikillä on suuri rooli tutkimushaastattelussa. Lapsen leikki on oma maailmansa. Se on rikas ja monipuolinen, ja sitä on aikuisen toisinaan hieman vaikea ymmärtää. Tämä on koettu haastavimmaksi hetkeksi lasta haastateltaessa ja analysoitaessa saatua aineistoa. Lapsen leikkikuvauksen perässä on vaikea pysyä ja se tuntuu olevan tavoittamattomissa. Lapsen leikkiessä, hänen olemassaolonsa on juuri siinä hetkessä. (Kyrönlampi – Kylmänen 2007: 151.)

Aikuinen voi saada itselleen paljon osallistumalla lapsen leikkeihin. Aikuinen voi asettua uudella tavalla aikuisen rooliin, jolla pääsee lähemmäs lasta ja joka auttaa solmimaan hyvän kontaktin lapseen. (Tuovila 2004: 108.) Aikuisen ei aina ole helppoa päästä sisälle leikin maailmaan (Hännikäinen 2004: 157)., mutta se toimii ikään kuin siltana aikuisen ja lapsen välillä. Aikuisen on helpompi päästä dialogisen yhteyden alkuun leikin avulla. Leikin keinoin aikuinen pääsee lähemmäs lapsen omaa kokemusmaailmaa. (Kyrönlampi – Kylmänen 2007: 152.)

Lapsi on halukas ja kykenevä kuvailemaan omia kokemuksiaan, jos aikuinen vain antautuu tutkimushaastattelutilanteessa dialogiin lapsen kanssa. Tutkimushaastattelutilanteessa aikuisen on uskallettava syventyä lapsen elämis- ja kokemusmaailmaan. Se voi tuntua aluksi hieman vieraalta, mutta ihmettelyn, hämmästelyn, yhteisen leikin ja dialogin kautta aikuisen ja lapsen välille voi syntyä

ontologinen välitila, jossa kummatkin osapuolista tulevat kuulluksi ja ymmärretyksi. Tällöin aikuisen on mahdollista saada ainutkertaista ja arvokasta tietoa lapsen merkityssuhteista ja elämis- ja kokemusmaailmasta. (Kyrönlampi – Kylmänen 2007: 152–153.)

4.2 Aineiston analysointi

Aineisto muodostui lasten haastatteluista, jotka tallensimme videokameralla. Tallennus helpotti aineiston tulkintaa, sillä lapset käyttivät paljon myös sanatonta viestintää. Numerot moni lapsi näytti sormin ja jotkut lapset vastasivat osaan kysymyksistä nyökkäämällä tai päättään puistelemalla. Monet lapset piirsivät kuvan päiväkotiryhmästään haastattelussa. Lasten tuottama puhe on siis aineistomme ja piirtäminen toinen keino, jolla saimme aineistoa lapsilta kerättyä.

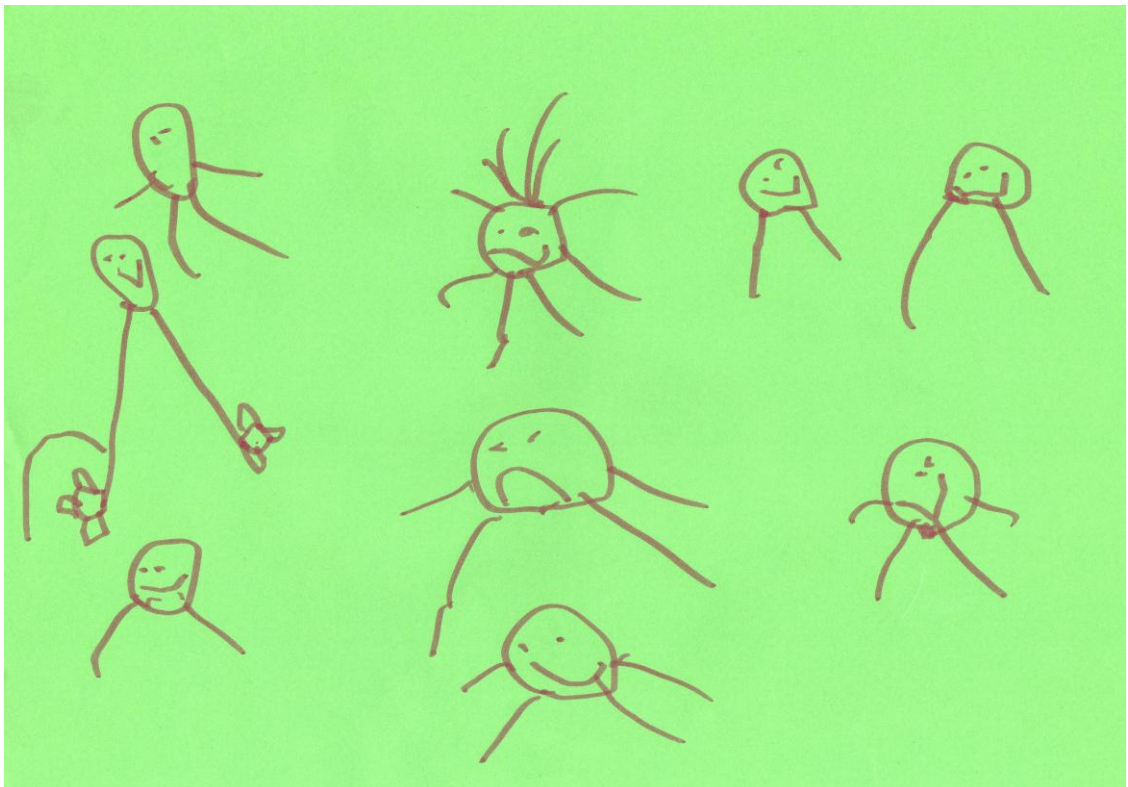
Saadun aineiston litteroimme kokonaisuudessaan, eli kirjoitimme sanasanaisesti tietokoneelle. (Hirsjärvi ym. 2009: 222). Litteroitua aineistoa saimme 84 sivua. Koimme litteroinnin helpommaksi tavaksi, kun aineiston tulkinnan suoraan nauhalta. Huolellisen litteroinnin jälkeen nauhoitettuun aineistoon ei tarvinnut enää juuri palata. Litteroituun aineistoon lisäsimme myös pieniä lisähuomioita lasten sanattomia viestejä ja mitä lapsi esimerkiksi teki vastaushetkellä. Analysoinnissa lähdimme liikkeelle empiirisestä aineistostamme, litteroidussa muodossa olevista haastatteluista. (Eskola – Suoranta 2008: 174–175.)

Aineistomme analysointimenetelmäksi valikoitui teemoittelu. Teemoittelussa aineistosta nostetaan esiin teemoja, jotka valottavat tutkimuskysymyksiä. Litteroidusta aineistosta tulee löytää tutkimuskysymysten kannalta olennaiset asiat. Teemoittelun jälkeen voidaan vertailla näiden teemojen esiintymistä aineistossa. (Eskola – Suoranta 2008: 174–175.) Teemoittelimme aineistomme tietokoneella teorialähtöisesti ”Lasten osallisuuden moniulotteisuuden” – mallin avulla. Keräsimme yhteen litteroidusta aineistosta saman aihepiirin vastaukset ja koodasimme aineiston perään, minkä osa-alueen osallisuutta katkelmassa kuvattiin. Usein tekstikatkelmissa kuvattiin useita eri osallisuuden ulottuvuuksia, jolloin saatoimme koodauksen lisäksi liittää katkelman useampaan kohtaan aineistoamme. Kun koko aineisto oli yhdessä tiedostossa, oli helppo löytää aineistossa toistuvia kokemuksia ja näin päästä aidosti kiinni siihen, kuinka lapset tuntevat osallisuutensa päiväkodissa.

Tulosten kirjaamisella on kvalitatiivisessa opinnäytetyössä keskeinen rooli, sillä aineiston analysointi jatkuu koko työprosessin ajan. (Hirsjärvi ym. 2009: 266.) Suorat lainaukset on poimittu suoraan litteroidusta aineistostamme, mutta poistimme lainauksista mahdolliset puhevirheet. Poistimme myös vastauksen kannalta turhia kohtia lainauksista, jolloin merkitsimme tilalle sulkujen sisällä olevat kolme pistettä (...). Huomioimme kuitenkin koko ajan, että asiasisältö pysyy muuttumattomana.

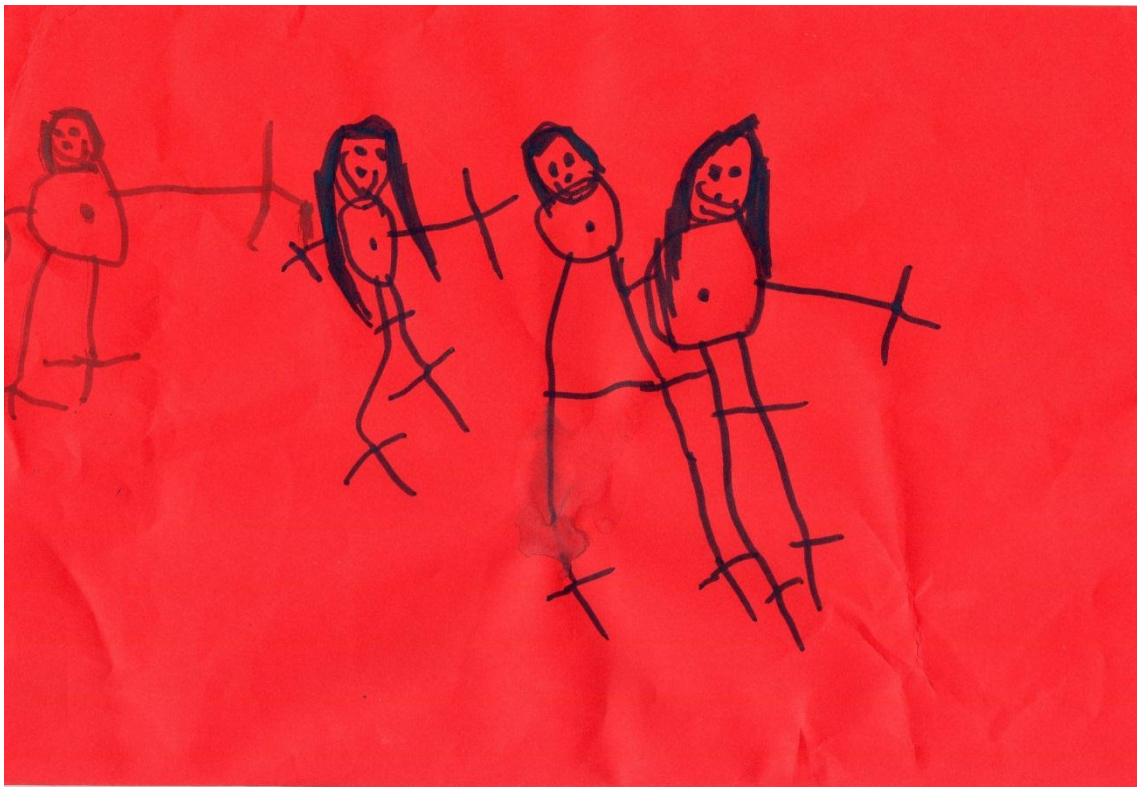
5 Tulokset

Jotta pystyimme ymmärtämään lasten osallisuuden kokemuksia, oli tärkeää aluksi selvittää, kuinka lapset hahmottavat päiväkodin ja sen ryhmän, jossa he osallisuutta kokevat tai eivät koe. Aloitimme kaikki haastattelut keskustelulla päiväkotiryhmästä. Lapset kokivat lähes poikkeuksetta olevansa tärkeitä ryhmän jäseniä ja pitivät myös muita ryhmän jäseniä tärkeinä. Lapset uskoivat kaikkien ryhmän jäsenten olevan yhtä tärkeitä keskenään, niin aikuisten kuin lastenkin. Lapsia pyydettiin piirtämään kuva päiväkotiryhmästä ja lähes kaikki lapset piirsivät ryhmästään kuvan.

Kuvio 3. Lapsen piirros päiväkotiryhmästä

Lapset käsittävät usein päiväkotiryhmänsä todellista pienempänä ja katsovat siihen kuuluvan lähinnä oman kaveripiirinsä ja mahdolliset kiusaajat. Lapset tekivät selvän jaon siihen, ketkä ovat omia kavereita ja ketkä eivät. Etenkin aikuisten nimien muistaminen oli lapsille vaikeaa. Muita lapsia mainittiin yhdestä kymmeneen ja aikuisia kahdesta neljään. Ryhmän nimi oli monille epäselvä, mutta muutama lapsi muisti nimen heti. Kuvan piirtämisen jälkeen lapsilta kysyttiin, muistivatko he vielä muita ryhmän jäseniä, jotta piirtäminen ei olisi kynnyksenä useamman ryhmäläisen esiin tulolle.

Kuvio 4. Lapsen piirros "Vankilassa"

Yllä olevan piirroksen lapsi aloitti pyydettyä piirtämään kuva päiväkotiryhmästä. Piirroksen valmistuttua lapsi kuitenkin antoi työlleen nimen "Vankilassa", joten jää epäselväksi, mitä kuva todella esittää. Muutamat lapset piirsivät myös muiden ryhmien lapsia tai perheenjäseniään kuvaan. Osa lapsista halusi piirtää muuta kuin ihmisiä, eivätkä siis piirtäneet ryhmäkuvaa. Suurin osa lapsista ei tuntenut muiden ryhmien lapsia. Lapset jotka tunsivat toisten ryhmien lapsia, leikkivät heidän kanssaan satunnaisesti ja usein toivoivat lisää leikkiäikää toisten ryhmien kanssa.

5.1 Lasten osallisuus päiväkodissa

Selvitimme lasten osallisuuden valtaistumisen astetta, kysymällä lapsilla erityyppisistä tilanteista päiväkodissa. Esille nousi tilanteita mukanaolosta, kuulluksi tulemisesta, lasten omista aloitteista ja vaihtoehtoista.

5.1.1 Mukanaolo

Aineistosta nousi vahvasti esiin, että lapset ideoivat toiminnan mieluummin itse kuin osallistuvat muiden ideoimaan toimintaan. Suurin osa lapsista kertoi osallistuvansa aikuisten ideoimiin leikkeihin mielellään. Monet lapset kertoivat että aikuinen luo raamit, antamalla esimerkiksi leikkiaikaa, toiminnalle, jonka puitteissa lapset toimivat. Osa lapsista koki, että aikuiset päättävät mitä päiväkodissa tehdään.

5.1.2 Kuulluksi tuleminen

Selvitimme haastattelun avulla, miten lapset tulevat kuulluksi päiväkotiryhmässä. Lapset kokivat, että aikuisilla on aikaa kuunnella heitä ja heitä ymmärretään. Noin puolet lapsista kertovat aikuiselle, kun heillä on jotain asiaa ja puolet lapsista kertoi asioista mieluiten ystävilleen. Alla olevassa lainauksessa Iikka vastaa kysymykseen, ymmärtävätkö aikuiset häntä.

Iikka: No ymmärtää. Ku mä puhun suomee. Paitsi ku mä oon ruotsissa ni mä puhun sielläki suomee. Paitsi jos mä nään jonkun ruotsalaisen tutun, ni silti mä en tunne mitä se sanoo. Mä en tiä mitä se sanoo
Haastattelija: Nii. No sit koulus oppii niitä muitaki kieliä.

Aikuisten koettiin auttavan lapsia lähes aina. Erityisesti materiaalien saannissa aikuisten todettiin auttavan aina. Lapset tarvitsivat aikuisten apua myös riitatilanteissa, joissa aikuisten koettiin auttavan aina. Myös pukemistilanteissa osa lapsista pyysi apua.

Tuija: No aikuiset on tosi mukavia... ja ne menee aina kiireesti apuun, kun mä oon jossain, jos joku vauva repii mua hiuksista.

Heikosti esiin nousivat tilanteet, jossa aikuinen ei olisi lasta auttanut. Muutamat lapset kokivat, etteivät saa apua pyydettyä. Lapset eivät osanneet nimetä syytä tähän. Alla olevassa lainauksessa ei käy ilmi, milloin apua ei ole saatu.

Haastattelija: No auttaako aikuiset aina kun sä pyydät apua?

Liisa: Ei.

Haastattelija: Koska ne ei auta?

Liisa: Sillon kun pyytää et "auta".

Haastattelija: Mistä se johtuu et ne ei auta?

Liisa: Et ne sanoo "en auta".

Haastattelija: Aijaa. No minkäköhän takia ne sanoo niin?

Liisa: Ku ne on semmosii ilkeitä.. vähän ilkeitä lapsille.

Valtaosa lapsista koki aikuisten laatineen päiväkotiryhmän toimintaohjeet. Lapsilla oli eriäviä mielipiteitä siitä, ovatko he päässeet osallisiksi toimintaohjeiden suunnitteluun. Kysyttäessä, "ovatko lapset keksineet sääntöjä?", vastaus oli lähes aina myönteinen. Kysymys on kuitenkin johdatteleva. Harva lapsista osasi mainita lasten keksimiä sääntöjä. Muutamat lapset kertoivat heti, olleensa mukana toimintaohjeiden laatimisessa.

Haastattelija: Kuka ne on ne säännöt oikeen tehny? Tiedäksä?

Katri: No aikuinen on keksiny ja kaikki lapset on sanonu. Aikuinen on keksiny ja listalle.

Aineistosta nousi myös esille että vain aikuiset ovat saaneet päättää säännöistä. Haastatteluissa nousi esiin myös kanta, ettei päiväkodissa ole toimintaohjeita. Kaikki lapset hahmottivat kuitenkin muistuteltaessa ainakin joitain yleisiä toimintaohjeita.

Haastattelija: No mitäs päiväkodissa ei saa tehdä?

Leevi: No.. no ei saa ottaa pikkuautoja ilman lupaa.

Haastattelija: Tiiätkö sä minkä takia ei saa ottaa?

Leevi: (mietti) en.

Lapset eivät kuitenkaan tienneet syytä kielletyille asioille ja monilla oli väärä kuva toimintaohjeista. Esimerkiksi tavaroiden heittelyn koettiin olevan kiellettyä koska tavarat voivat hajota. Lapset eivät hahmottaneet, että toisia voi sattua, jos heitetty tavara osuu heihin.

5.1.3 Vaihtoehtoista valinta

Lasten tuodessa esiin haastattelussa asioita, joista he eivät pidä, kysyimme onko heillä muita vaihtoehtoja. Näin esitettynä kysymys oli kuitenkin vaikea. Lapset tunsivat, että he saavat itse vapaasti valita leikin, leikkikaverin ja leikkipaikan. Valinnanvapaus tuntuu lapsista hyvältä.

Haastattelija: Saatteko te valita missä te leikitte?

Liisa: Joo.

Haastattelija: Miltä se tuntuu kun saa itse valita?

Liisa: Aika pahalta. Kun niinku aikuiset pitää sääntöä et mihin menee.

Muutammat lapset toivat esille, että aikuinen päättää tilan, jossa he voivat leikkiä, kuten Liisa yllä olevassa lainauksessa.

5.2 Lasten osallisuuden vaikutuspiiri

Jaottelimme lasten vastaukset lasten mainitsemien vaikutuspiirien mukaisesti 1) henkilökohtaisiin, 2) lasten keskinäisiin, 3) lasten ja aikuisten välisiin sekä 4) laajemman yhteisön vaikutusmahdollisuuksiin. Eniten kokemuksia löytyi henkilökohtaisiin ja lasten keskinäisiin toimintoihin liittyvistä vaikutusmahdollisuuksista.

5.2.1 Henkilökohtaiset vaikutusmahdollisuudet

Lapset kokivat, että henkilökohtaisista asioista he voivat vaikuttaa eniten omiin leikkeihinsä. Myös lasten omat aloitteet liittyivät aina leikin aloittamiseen tai ideointiin. Lapset toivat esiin leikkejä, jotka he olivat keksineet joko yksin tai yhdessä ystävän kanssa. Leikeistä kertominen oli lapsille mieluinen osa haastattelua ja näistä keksittiin paljon asiaa.

Haastattelija: Aijaa, hm. Mitäs asioita te lapset saatte itse valita täällä päiväkodissa?

Liisa: No sitä mitä me leikitään. Me itse valitsetaan.

Lasten oli vaikea kertoa, mistä asioista heidän on huolehdittava itse. Kysyttäessä, kuka huolehtii heidän vaatteistaan, oli vastaus usein että itse. Huolehtiminen koettiin yhtä lailla mukavaksi asiaksi että huonoksi. Osa lapsista piti siitä, että aikuiset huolehtisivat kaikesta. Lelujen koettiin olevan lasten vastuulla.

Haastattelija: Mistäs sit lasten pitää itse huolehtii täällä?

Tuija: No aikuisista.

Haastattelija: Okei. Miten te huolehditte niistä aikuisista?

Tuija: No aikuiset on tosi mukavia... ja ne menee aina kiireesti apuun, kun mä oon jossain, jos joku vauva repii mua hiuksista.

Tuija koki, että lasten pitää huolehtia aikuisista, mutta lainauksessa näkyy selvä väärinymmärrys. Haastatteluista nousi ilmi, että lapset olivat vuorotellen ruoka-apulaisia ja viikonhenkilöitä, jotka olivat lasten vastuutehtäviä päiväkodissa. Lapset kertoivat, että aikuiset valitsevat kenen vuoro on olla vastuutehtävässä. Suurin osa lapsista koki vastuutehtävät mukavina. Muutamat lapset kokivat, että vastuutehtäviin oli pakko suostua, vaikkei haluaisi. Nämä lapset eivät olleet myöskään erityisen kiinnostuneita vastuutehtävistä. Kysyimme myös millaista apulaisena ja viikonhenkilönä on olla ja mitä vastuutehtäviin kuuluu.

5.2.2 Vaikutusmahdollisuudet lasten keskinäisissä suhteissa

Vaikutusmahdollisuudet lasten keskinäisissä suhteissa tulivat esille läpi haastattelun, sillä useat lapset palasivat pitkin haastattelua kertomaan leikeistään. Kysyimme lapsilta myös heidän ystävyssuhteistaan päiväkodissa. Suurin osa lapsista koki että heillä on kahdesta neljään kaveria päiväkotiryhmässä. Muutama lapsi kertoi että ryhmässä oli vain yksi kaveri, jonka kanssa he leikkivät. Muutama lapsi mainitsi, että heitä kiusataan päiväkodissa toisinaan. Lapset kokivat voivansa vaikuttaa hyvin toimiessaan lasten kesken. Esille tuotiin myös tilanteita, joissa toinen lapsi oli määrännyt leikin kysymättä muilta leikkiin osallistuneilta. Myös haastateltavat toivat esiin leikki-tilanteita, joissa he olivat määränneet muita lapsia. Lasten haastatteluista selvisi ystävyssuhteiden merkitys lapsille. Lapset kokivat iloa yhteisessä toiminnassa, erityisesti lasten keskinäisissä leikeissä. Yksin jääminen ja riidat ystävien kesken olivat negatiivisia kokemuksia, jotka aiheuttivat surua lapsille.

5.2.3 Vaikutusmahdollisuudet lasten ja aikuisten välisissä suhteissa

Selvitimme vaikutusmahdollisuuksia lasten ja aikuisten välisissä suhteissa muun muassa kysymällä yhteisestä toiminnasta ja aikuisten osallistumisesta leikkeihin. Aineistosta nousi vahvasti esille, etteivät aikuiset osallistu lasten leikkeihin.

Tuija: Ei ne (aikuiset) kerkii leikkii meiän kaa. (...) No kun, niil on paljon työtä ja kaikki on yleensä, ni ne menee vähän huonosti kaikki.

Saimme muutamia mainintoja yksittäisistä leikeistä, joissa aikuinen on ollut mukana. Suurin osa toivoi aikuisten osallistuvan leikkeihin enemmän, mutta osa oli tyytyväinen tämänhetkiseen tilanteeseen.

Haastattelija: No miltä se (että aikuiset ei leiki) susta tuntuu?

Leevi: Tosi hyvältä.

Haastattelija: No halusitko sä että aikuiset leikkis teidän kanssa?

Leevi: Ei. Muuten meidän pitäis vaan tehdä sit paperihommia.

5.2.4 Vaikutusmahdollisuudet laajemmassa yhteisössä

Laajemman yhteyden vaikutusmahdollisuuksia selvitimme päiväkodin tasolla. Osa lapsista koki, että on ideoinut tekemistä koko päiväkotiryhmälle. Mainitut asiat olivat leikkejä, joissa on ollut mukana yli kaksi lasta.

Haastattelija: Joo. Ooksä saanu valita jotain sellasta tekemistä, mitä sitte kaikki lapset on täällä tehny?

Lenni: Oon

Haastattelija: Jonkun leikin tai jonkun?

Lenni: Pikkuautoilla. Kaikki on silloin mun perässä. Tytöt on kiusannu mua.

Yritimme myös selvittää ovatko lapset olleet osallisina joidenkin retkien tai tapahtumien suunnittelussa ja toteuttamisessa, mutta lapset eivät osanneet mainita yhtään tämän kaltaista tilannetta. Tulimme myös siihen lopputulokseen, että kysymyksemme saattoi olla liian johdattelava, joten emme kysyneet enää tätä kysymystä haastattelujen edetessä.

5.3 Osallisuuden vaikutusaika

Osallisuuden vaikutusaika nousi haastatteluissa esiin tyypillisimmin leikkiajassa. Haastateltavista lapsista tuntui, että aikuiset ohjailivat leikkejä vaikuttamalla leikkitilaan ja aikaan, lapset kertoivat paikoista, joissa ei saa leikkiä, kuten toiset ryhmät. Aineistosta nousi esille myös että aikuinen kertoo tarkan paikan, jossa leikitään.

Tuija: No aikuiset antaa meille leikkiaikaa ja sit me voidaan leikkii yhdessä niin et kaikki... kaikki tömistää.

Aineistosta nousi vahvasti esille, ettei leikkimiseen ole tarpeeksi aikaa päiväkodissa. Yleisin syy leikin keskeytymiseen oli erilaiset siirtymätilanteet. Siirtyminen sisältä ulos tai ulkoa sisälle ja myös ruokailun koettiin keskeyttävän leikin. Leikin keskeytyminen nähtiin vahvasti negatiivisena ja ikävänä asiana, mutta esille nousi myös tyytyväisyyttä leikkiaikaan ja leikin keskeytymiseen. Keskeytyminen saattoi olla myös mukava asia ja leikkiä voi myöhemmin jatkaa.

Haastattelija: Jääks teil ikinä leikit kesken?

Katri: No jää.

Haastattelija: Minkä takia jää?

Katri: No siks ku aina aikuinen sanoo et pitää mennä aina ulos.

Lapsilla oli selvästi oma mieltymys leikkiä joko sisällä tai ulkona ja he toivoivat saavansa olla enemmän heille mieluisessa leikkipaikassa. Useimmiten lapset toivoivat, ettei ulos lähdettäisi heti aamulla, vaan aamupiirin jälkeen olisi vielä aikaa leikkiä sisätiloissa.

5.4 Lasten osallisuus tunnetasolla

Pyrimme selvittämään lasten tunneosallisuutta mahdollisimman tarkasti, sillä tunneosallisuus on mielestämme kaikkein tärkein osa "Lasten osallisuuden moniulotteisuuden" mallista. Lasten kanssa puhuessa lisäsimme usein tarkentavia kysymyksiä, kuten "miltä se sinusta tuntui", joilla pyrimme selvittämään lasten tuntemuksia tuona hetkenä. Negatiivisia tunteita koettiin riitatilanteissa. Myös tilanteet joissa lapsi koki, että hänen toimintaansa ohjailaan tai rajoitetaan, koettiin ikäviksi ja aiheuttivat surua. Kaikille haastateltaville ei tullut mieleen negatiivisia tilanteita päiväkodista. Vuorovaikutustilanteet muiden lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön kanssa olivat pääsääntöisesti positiivisia. Aineistosta nousi vahvasti esille se, että päiväkodissa viihdytään hyvin ja sinne on mukava tulla. Ainut syy siihen, ettei päiväkotiin ollut mukava tulla, oli aikaisin herääminen ja väsymys. Kysyimme lapsilta myös, milloin he ovat tunteneet olonsa päiväkodissa iloiseksi tai surulliseksi. Ilon tunteen saivat aikaan mukavat leikit ystävien kanssa. Myös syntymäpäivät ja päiväkodissa herkuttelu olivat ilon aiheita. Suurin osa lapsista osasi kuvailla tuntemuksiaan, mutta muutamalle tunteiden kuvaaminen oli vaikeaa tai he vastasivat vaikeasti tulkittavalla tavalla, kuten Lassi alla olevassa lainauksessa.

Haastattelija: Miltä se susta tuntuu?

Lassi: Joo.

Haastattelija: Niin miltäs se tuntuu.

Lassi: No se tuntuu..

Ideointi- ja suunnitteluosallisuus tuli esille lähinnä lasten keskinäisissä suhteissa. Lapset puhuivat paljon leikkien päättämisestä, jolloin he siis ystävien kesken ideoivat tulevaa leikkiä. Eräässä haastattelussa lapsi alkoi ideoida leikkiä haastattelijan kanssa.

Tuija: Me voidaan ensin leikkii pikkusen aikaa näillä ja sit kysytään lisää.
 Haastattelija: Okei, mitäs me leikittäis näillä?
 Tuija: Leikitään vaikka et nää on ollu tuhmii ja kilttei

Koska lapset toimivat leikkiessään hyvin spontaanisti, ei päätöksenteko- ja toimeenpano-osallisuus juuri erottuneet toisistaan. Suurin osa haastateltavista lapsista koki saavansa itse tehdä päätöksiä päiväkodissa. Tällaisia asioita olivat leikki, leikkipaikka ja leikkiseura. Lähinnä aikuisten koettiin vaikuttavan leikkipaikkaan, tosin yhtä lailla esille nousi, että leikkipaikankin sai valita vapaasti. Leikin ja seuran lapset kokivat saavansa valita vapaasti.

Arviointiosallisuus nousi esille lasten pohtiessa leikkiensä miellekkyyttä. Lapset kertoivat kuitenkin paljon erilaisista leikeistä, joiden he totesivat olleen mukavia. Jotkut lapset arvioivat myös etukäteen millaista jokin toteutumaton toiminta voisi olla. Tämä nousi vahvasti esille pohdittaessa aikuisten osallistumista leikkeihin.

Haastattelija: Haluaisitko sä että aikuiset leikkisi teidän kanssa?
 Lassi: Joo. Se olisi kivaa!

Myös osallisuusosallistuminen nousi haastattelussa esille. Puhuimme lasten kanssa paljon siitä, mistä he pitivät tai eivät pitäneet päiväkodissa ja mikä sai heidät päiväkodissa iloiseksi tai surulliseksi.

Haastattelija: Millon sä oot ollut iloinen viimeksi täällä päiväkodissa?
 muistatko?
 Liisa: No silloin kun me laulettiin suujumppaa.

Monet lapset mainitsivat aamupiirin, jumppatuokion tai muun aikuisjohtoisen tilanteen. Useimmiten näistä tilanteista kerrottiin positiivisävytteisesti.

5.4.1 Lasten tieto-osallisuus

Lapset hahmottivat melko heikosti päiväkotipäivän kulkua ja eri toimintojen sijoittumista toisiinsa. Suurin osa lapsista osasi mainita joitain päivittäin toistuvia toimintoja, kuten leikkimisen ja ulkoilun, mutta toimintojen suhde toisiinsa oli vaikea hahmottaa. Eräs lapsi kuvasi kuitenkin todella tarkasti tavanomaista päiväkotipäivää.

Lenni: No leikin pikkuautoilla. (...) Pitää mennä syömään ja sitte sen jälkeen pitää mennä aamupiiriin. (...) Mennään leikkimään. (...) Sitte jos

voi mennä sitte... sitte pitää mennä jos aikuinen kysyy että mennään suoraan ulos. Että ei saada leikkiä. (...) No mennään ulos. sitten... sitte... sitte mennään siihen jonoon ja sitte pukemaan pois vaatteita ja sitte mennään laittaa ne tohon nailakkoon ja sitte sitte mennään iltapiiriin. (...) En mä tiä, mennään nukkumaan. Ei sitte mennään sinne, sitte sen jälkeen otetaan vaatteet. Sen jälkeen mennään pissalle. Sen jälkeen mennään ulos. (...) Ei! sitte mennään ku ollaan käyty pissalla ni mennään nukkumaan. Sitte sen jälkeen taas syön ja sitte mennään taas tonne ulos. (...) Ei sen jälkeen saa mennään leikkimään.

Haastattelija: Okei. Koskas sut sitte haetaan kotiin?

Lenni: En mä tiä.

Lasten ja aikuisten tehtävät päiväkodissa nähtiin erilaisina. Lasten mukaan aikuisten tehtäviä päiväkodissa on lapsista huolehtiminen ja tapahtumien seuraaminen. Myös ruoka ja erilaisista ajoista huolehtiminen nähtiin aikuisten vastuutehtäväksi.

Haastattelija: Mitäs noi aikuiset tekee täällä päiväkodissa?

Iikka: No... Ne vaan kattoo et onko... että... Millon aika mennä nukkumaan ja kaikki ajat on menny.

Useat lapset kokivat aikuisilla olevan paljon paperitöitä ja palavereita.

Tuija: No. Se oli tyhmää, ku ne kirjottaa aina niit papereita.

Iikka: Ja millon niil on palaveri. (...) No aikuiset tekee sellasta.. Mis palaverissa... mis palaverissa lapset ei saa käydä. Sellasis ne käy.

Muutammat lapset kokivat, että aikuisilla on erilaisia vapauksia suhteessa lapsiin. Lasten mainitsemat erot koskivat lähes aina materiaalisia resursseja, kuten aikuisten omaa työhuonetta tai tuoleja. Lapset keksivät tässä yhteydessä myös asioita, joissa aikuisilla ja lapsilla oli samat toimintaohjeet, kuten alla olevassa lainauksessa. Esiin ei tullut eriäviä toimintaohjeita.

Haastattelija: Okei. Mutta onkos mitään asioita joita aikuiset saa tehdä mutta lapset ei saa tehdä?

Leevi: On. Lapset ei saa työntää kieliä metalleihin pakkasella. Ei saa aikuisetkaan kyllä.

Keskustelimme myös lasten kokemuksista päiväunista. Suurin osa lapsista koki että päiväunilla on pakko nukkua. Muutama lapsi vastasi että ei tarvitse nukkua, mutta

pitää olla hiljaa ja levätä. Osa lapsista koki lepo hetken olevan liian pitkä. Esiin tuli myös, että lepo hetkellä on hyvä nukkua, niin jaksaa leikkiä iltapäivällä.

Iikka: Noo, en mä nyt tiä mitä ne on. Paitsi päiväunet on... Ööh, puol tuntii pitkät

Haastattelija: No miltäs se tuntuu?

Iikka: No jos mä nukahdan, ni aika menee nopeemmin

Emme esittäneet kysymyksiä, jotka olisivat liittyneet seuraamuksiin sääntöjä rikottaessa. Kaksi lasta kuitenkin kertoi oma-aloitteisesti käynnistään jäähy penkillä.

Haastattelija: No mikäs sut saa päiväkodissa surulliseksi?

Leevi: No se ku tota.. tota.. kun mä joudun jäähyllle.

Haastattelija: No milloin sä joudut jäähyllle?

Leevi: No silloin kun mä leikin ja leikin ja leikin.

Haastattelija: Ai joudutko sä sen takia jäähyllle kun sä leikit?

Leevi: Joo-o.

Haastattelija: Ahaa. No miltä se susta tuntuu?

Leevi: Tosi tosi kurjalta.

Näissä esimerkeissä lapset kuvasivat myös avoimesti tunteitaan.

Lenni: Aikuinen on vienyt mut tohon penkille jäähyllle.

Haastattelija: Okei. Miltäs se susta tuntuu?

Lenni: Ikävältä. Ku mä en pääsennyt leikkimään.

Haastattelija: Niin. Tiedäksä miks sä jouduit sinne jäähyllle?

Lenni: Mä olin tuhma.

Haastattelija: Tiedäksä sä miks niitä rekkoja ei voi heitellä?

Lenni: No? Tiedän. sitten ne menee rikki

Haastattelija: Nii. Tai voi sattua jotain kaveria eiks nii

Lenni: Niin ku voi tulla päälle. (nauraa) Eipä heitellä.

Jäähy koettiin vahvasti negatiivisena ja molemmille lapsille oli jäänyt epäselvyys siitä, mistä jäähy johtui tai miksi jokin toiminto ei ollut sallittua.

5.4.2 Lasten osallisuus materiaaliin resursseihin

Lähes kaikki lapset mainitsivat lelun, joka oli sijoitettu siten, ettei lapsi saanut sitä ilman apua. Kaikki lapset olivat kuitenkin sitä mieltä, että aikuinen tulee heti antamaan lelun, jos tarvitsee apua. Osa lapsista toi esille esineitä ja leluja, joita lapset eivät saa käyttää.

Liisa: Arvaa mitä? Aikuinen on pyytänyt, et me ei yhtään saada mennä tonne nukkekotiin.
 Haastattelija: Te ette saa mennä nukkekotiin?
 Liisa: Niin. Ikinä.

Muutama lapsi toi esille, ettei maalaustarvikkeita saa käyttää vapaasti.

Lenni: Ei saa maalata. Ku ei me saada maalata, ku aikuiset käskee, että ei saa maalata. Jos ne käskee et saa maalata, ni me maalataan.

Tuija: Me ei saada yksin tehdä mitään sellasii maalaistaitelijoita eikä ottaa niit purkkei.

Haastattelija: Okei. Tiedäksä minkä takii ei saa?

Tuija: Kun se ois pahaa ja aikuiset suuttuu sit siitä.

Haastattelija: Okei. Kukas on keksiny tommosen säännön?

Tuija: No yks aikuinen, joka on ollu sellanen tuhma.

Lapset myös kokivat, että pojilla ja tytöillä on leikkejä, joihin toinen sukupuoli ei voi osallistua. Esimerkiksi puissa kiipeily oli osan mielestä vain pojille ja tytöt leikkivät kotia, monen mielestä autoleikki oli poikia varten.

5.5 Lasten mielipiteet haastattelusta

Suurin osa lapsista oli sitä mieltä, ettei haastattelu ollut liian pitkä, haastattelun kesto vaihteli kahdestakymmenestä neljäänkymmeneen minuuttiin. Pidemmissä haastatteluissa lapsi kertoi asioista laajasti tai välillä poiketa aiheesta. Haastattelua pidettiin myös liian pitkänä ja haastattelua olisi myös lasten puolesta haluttu jatkaa sen päättymisen jälkeen.

Haastattelija: Oliko liian monta kysymystä?

Tuija: Ei ollu.

Haastattelija: No hyvä.

Tuija: Nyt voidaan kysyä lisää.

Suurin osa lapsista oli sitä mieltä, etteivät kysymykset olleet vaikeita tai ne olivat helppoja. Kysymyksiä pidettiin kuitenkin myös vaikeina.

Haastattelija: No oliko vaikeita kysymyksiä?

Lenni: Eh, näin monta sormea. (näyttää 10 sormea)

Haastattelijai: Noin monta. Oliko vaikeita nää lehmän kysymykset susta?

Lenni: Oli.

Välillä lasten vastaukset eivät olleet aivan yksiselitteisiä, mutta usein uskoimme silti ymmärtäneemme, mitä lapsi tarkoitti.

6 Johtopäätökset

Lapsuuden merkittävin kokemus on monelle lapselle johonkin ryhmään kuuluminen tai kuulumattomuus. Jokaisella lapsella on oikeus kokea itsensä ryhmän jäsenenä ja että hänen kuulumisellaan ryhmään on merkitystä. (Piironen 2007: 7.) Tuloksistamme ilmenee että suurin osa haastattelemistamme lapsista koki olevansa tärkeä jäsen päiväkotiryhmässä. Lapset näkevät ryhmän jäsenet tasa-arvoisina keskenään. Päiväkotiryhmä ei kuitenkaan näyttäydy lapsille samoin kuin aikuisille, vaan lasten kokemus ryhmästä on todellista ryhmäkokoa pienempi ja käsittää lapset, joihin lapsella on vahvimmat vuorovaikutussuhteet.

Lapset kokevat vaikutusmahdollisuuksiensa koskevan lähinnä itseään ja lasten keskinäistä toimintaa. Myös Stenvall ja Seppälä saivat samankaltaisia tuloksia pääkaupunkiseudun päiväkodeista. Vastaajat kokivat lasten voivan kunnallisissa päiväkodeissa vaikuttaa enemmän henkilökohtaisiin, kuin ryhmätasoiseen päätöksen tekoon. (Stenvall – Seppälä 2008: 8, 31, 33) Kysyttäessä vaikutusmahdollisuuksista koko päiväkotiryhmään, haastattelemamme lapset kertoivat toiminnasta, johon osallistui useampi kuin kaksi lasta.

Tuloksista näkyy että lasten vaikutusmahdollisuudet ovat laajimmillaan leikissä. Myös Vennisen, Leinosen ja Ojalan tutkimuksessa nousi esille, että lapset saavat pääasiassa itse valita leikkinsä, leikkikaverinsa ja leikkipaikan. (Venninen – Leinonen – Ojala: 2010: 48). Leikkihetket päiväkotikavereiden kesken osoittautuivat haastattelussa lapsille erittäin mieluiseksi osaksi päivän kulkua. Riemu leikkimiseen muotoutuu yhteisöllisyydestä ja leikkiseurasta. Yhteisöllisyyden lisäksi leikki koskettaa lasta henkilökohtaisesti. (Kyrönlampi 2011: 30.) Useat lapset kokevat, että aikuinen hallinnoi päivän kulkua ja leikkiaikaa. Leikkiaikana saa kuitenkin valita leikin ja ystävän vapaasti. Leikkitilan lapset kokevat usein rajatuksi. Vuorovaikutus toisten ryhmien lasten kanssa on haastavaa ja sijoittuu lähinnä ulkoiluun. Lapset kokevat, että leikeissä heillä on eniten vaihtoehtoja toiminnalleen, josta itse valita. Lapsi kokee iloa ja onnea vertaisryhmässä leikkiessään, niin kotona kuin päiväkodissa. Lapsen tapa toimia ja olla

maailmassa toteutuu keskinäisessä vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Vuorovaikutus vertaisessa seurassa synnyttää ystävyysuhteita ja yhteisen leikin kokemuksia. Kokemuksellisesti leikki on merkittävä asia lapselle, sillä siinä korostuu lapsen oma tahti. Leikin tahti on lapsen omassa määräysvallassa. (Kyrönlampi-Kylmänen 2007: 159.)

Lasten haastatteluista selvisi ystävyysuhteiden merkitys lapsille. Lapset kokevat iloa yhteisessä toiminnassa, erityisesti lasten keskinäisissä leikeissä. Ystävyysuhteet päiväkodissa ovat yhteisen toiminnan onnistumisen kannalta merkityksellisiä. Yhteisestä toiminnasta saadut positiiviset kokemukset luovat tärkeän perustan viihtymiselle päiväkodissa. (Parrila - Alila 2011: 163.) Sen sijaan yksin jääminen ja riidat ystävien kesken koetaan negatiivisiksi kokemuksiksi, jotka aiheuttavat surua lapsille. Samankaltaisia tuloksia ovat saaneet myös Pollari ja Vatjus. (Pollari - Vatjus 2007: 82–83.) On erityisen tärkeää, että jokaisella lapsella on päiväkotiryhmässä vähintään yksi ystävä, jonka kanssa leikkiä. (Parrila - Alila 2011: 163). Suurimmalla osalla haastateltavista oli päiväkodissa useita ystäviä ja kaikilla vähintään yksi ystävä.

Lapset nauttivat ja kaipaavat leikkiä yhdessä aikuisen kanssa ja lasta harmittaa, jos yhteiselle leikille ei ole riittävästi aikaa. (Kyrönlampi 2011: 29). Haastatteluistamme nousi vahvasti esiin lasten halu saada aikuinen vahvemmin mukaan leikkiin. Aikuisen uppoutuessa lapsen leikkiin, hän oppii tuntemaan lasta paremmin. Osallisuuden vaikutusajan riittämättömyys tuli esille lähinnä leikkiajassa. Varhaiskasvatushenkilöstön tulee kiinnittää huomiota siihen, että lapsella on mahdollisuus leikkiä omassa tahdissaan, sillä vuorottelu päiväkodin ja kodin välillä, voi johtaa siihen ettei omatahtiseen leikkimiseen jää riittävästi aikaa. Leikki luo uudenlaisia vuorovaikutussuhteita aikuisen ja lapsen välille. (Kyrönlampi-Kylmänen 2007: 191–192.)

Nukkumatilanteet nousivat esille useassa haastattelussa negatiivisena kokemuksena. Lepohetkien organisointi jokaiselle lapselle yksilöllisesti, hänen tarpeidensa mukaan, on suuri haaste varhaiskasvatushenkilöstölle. Lepohetkien porrastaminen vaatii tiiminsisäistä tiivistä yhteistyötä ja jatkuvaa uudelleenorganisointia. (Siren-Tiusanen 1996: 174.) Venninen, Leinonen ja Ojala ovat tutkineet lasten osallisuutta pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Tutkimuksessa ilmeni, että lapset saivat harvoin tai

ei koskaan valita osallistumisestaan lepo hetkelle. Levon päättymisen sai valita noin joka toisessa päiväkodissa. (Venninen ym. 2010: 42–43). Levon merkitystä ei tule kuitenkaan unohtaa. Riittävä uni ja lepo takaavat lapsen fyysisen ja psyykkisen tasapainon. Liika valvellaolo kuormittaa lasta. Unen tarve on yksilöllistä, toisille lapsille riittää pieni lepo hetki. On tärkeää joustaa lapsen päivärytmin mukaisesti. (Karling – Ojanen – Sívén – Vihunen – Vilén 2008: 214–215.)

Lapsilla oli eriäviä mielipiteitä toimintaohjeista ja niiden laatijasta. Lasten tietous toimintaohjeista vaihteli ja harva lapsi tiesi miksi jokin toiminta oli kiellettyä. Myös Vennisen ym. tutkimuksessa lapsilla oli usein mahdollisuus osallistua toimintaohjeiden laadintaan, mutta tietoa lasten todellisista osallistumismahdollisuuksista ei ollut. Ei siis ole varmuutta, ovatko lapset itse ideoineet toimintaohjeita, vai olleet vain paikalla toimintaohjeita luotaessa. (Venninen ym. 2010: 59). Toimintaohjeiden taustalla olevien syiden hahmotus on hankalaa lapsille, sillä abstraktin ajattelun taito kehittyy merkittävästi vasta kouluiässä. Sääntöjen noudattaminen alkaa tavanomaisesti sujua vasta kuuden vuoden iässä, mutta vielä silloinkin sääntöjen muistamisessa tarvitaan ajoittain apua. (Karling ym. 2008: 136, 170.) Abstraktin ajattelun kehittymättömyys vaikeuttaa pienillä lapsilla myös ajan hahmotusta, mikä haastattelussa näyttäytyi päiväkotipäivän hahmotuksen vaikeutena.

Useat lapset olivat mieltäneet tietyt leikit sukupuolisidonnaisiksi. Esimerkiksi autoleikki miellettiin pojille kuuluvaksi ja kotileikki tyttöjen leikiksi. Haastattelussa ei kuitenkaan käynyt ilmi haluaisivatko lapset leikkiä toiselle sukupuolelle määrättyjä leikkejä. Tämä on kulttuurinen este, joitain leluja ja tiloja voidaan pitää toiselle sukupuolelle kuuluvana automaattisesti, sanattomalla sopimuksella. (Turja 2011: 51).

Lasten osallisuus materiaaliin resursseihin oli vaihtelevaa. Kaikki lapset kokevat, että joitain materiaaleja päiväkodissa ei saa käyttöön ilman aikuisen apua. Esille nousi myös muutamia materiaaleja, joita lapset eivät saa käyttää. Näitä ovat muun muassa maalaustarvikkeet. Taide ja itsensä ilmaisu tuo lapselle mielihyvää ja taiteellisen kokemisen kautta lapsi kehittyy yksilönä ja ryhmän jäsenenä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2010: 24).

Aikuisten ja lasten välinen dialoginen suhde tukee osallisuuden tunteen kehittymistä. (Turja 2011: 52). Lapsen itsetunto vahvistuu, kun aikuinen on lapsen saatavilla tarvittaessa. Aikuinen on vuorovaikutustilanteissa henkisesti läsnä, osoittaa kiinnostusta lapsia kohtaan ja havaitsee heidän tarpeensa. (Koivisto 2011: 48.) Suurin osa haastatelluista lapsista koki, että aikuisilla on aikaa kuunnella ja auttaa heitä tarvittaessa ja että he tulevat ymmärretyksi. Päiväkodin aikuiset koettiin turvallisiksi ja mieluisiksi ja lapset kertovat heille asioitaan mielellään.

7 Kehitysehdotukset

Lasten haastatteluiden perusteella esitämme seuraavia kehitysehdotuksia.

Kasvatushenkilöstö voisi osallistua lasten leikkeihin aktiivisemmin.

Mahdollisuuksien mukaan kirjallisia töitä voisi tehdä erillisessä tilassa tai lasten ollessa päivälevolla tai ulkoilemassa.

Päiväkodin toimintaohjeet olisi hyvä uusia säännöllisesti ja ottaa lapset vahvasti mukaan suunnitteluun. Yhdessä päätettyjä toimintaohjeita voi kerrata aika ajoin ja muistuttaa lapsia niiden syistä ja tarpeellisuudesta.

Toimintaohjeiden rikkomisesta aiheutuvat seuraamukset olisi hyvä suunnitella ja käydä läpi yhdessä lasten kanssa ja miettiä vaihtoehtoisia metodeja. Lasten kanssa on hyvä keskustella heidän toimiessaan väärin, jottei tilanteesta ja sen syistä jäisi väärinymmärryksiä. Kasvatushenkilöstön olisi hyvä selventää, miksi jokin asia ei ole sallittua tai miksi se on vaarallista. Kiellon yhteydessä kasvatushenkilöstö voisi myös mahdollisuuksien mukaan ehdottaa lapsille vaihtoehtoisia tapoja toimia.

Välineiden fyysistä sijoittelua voi kehittää mahdollisuuksien mukaan. Kaiken lapsille tarkoitetun materiaalin tulisi olla lasten saatavilla ja käytettävissä. Tulevaisuudessa tilojen suunnitteluun ja välineiden hankkimisen pohdintaan voisi ottaa lapset mukaan.

Lapsia voi muistuttaa siitä, mitä kaikkia välineitä heillä on päiväkodissa käytettävissään. Heille on hyvä korostaa, että kaikki välineet ovat yhtä lailla sekä tytöille että pojille.

Sukupuolisensitiivisyys olisi hyvä tulevan opinnäytetyön aihe, josta selviäisi, mistä lasten käsitykset juontuvat.

Kasvatushenkilöstö voisi korostaa erilaisten lasten vastuutehtävien vapaaehtoisuutta ja arvostaa lasten yksilöllistä kokemusta vastuutehtävien mielekkyydestä. Vastuualueita ja tehtäviä voi suunnitella yhdessä lasten kanssa.

Yhteistyötä päiväkotiryhmien kesken voisi lisätä ja näin mahdollistaa eri ryhmien lasten välisiä vuorovaikutussuhteita. Tämä myös lisäisi yhteisöllisyyttä päiväkodissa.

Arjen hahmotusta voisi tukea käyttämällä apuna kuvia arjen toiminnoista.

Nukkumatilanteita voisi muokata yksilöllisesti lasten tarpeiden mukaan. Lepoaikaa voisi lyhentää lapsilla, jotka eivät nuku päiväunia.

8 Tulosten luotettavuus, pätevyys ja eettinen tarkastelu

Vaikka tutkimuksen tekemisessä pyritään aina välttämään virheitä, vaihtelevat tutkimuksen tulosten luotettavuus ja pätevyys aina. Tämän takia tulee aina pyrkiä arvioimaan tutkimuksen luotettavuutta. Reliaabelius tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta, eli opinnäytetyössämme sen kykyä olla antamatta sattumanvaraisia tuloksia. Jos toistaisimme haastattelut yhdelletoista lapselle, saisimme samankaltaisen aineiston kuin nyt. Toistettavuuden luotettavuutta voi mitata, vertaamalla kahden eri tutkijan tutkimustuloksia tai toistamalla haastattelun haastateltavalle, jolloin vastausten tulisi olla samat. Laadullisessa tutkimuksessa tällainen toistaminen ei kuitenkaan ole kannattavaa ja lisäksi kaksoishaastattelulla rasitettaisiin turhaan haastateltavaa. Sen sijaan kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta voi kohentaa kuvauksen ja siihen liittyvien selitysten yhteensopivuudella ja toistensa vastaavuudella. Kaikki tutkimusvaiheet on kuvattava tarkasti ja todenmukaisesti vääristelemättä. Tekemistämme haastatteluista on oleellista tuoda avoimesti julki haastatteluolosuhteet, haastatteluiden kestot, mahdolliset erilaiset häiriötekijät ja virhearvioinnit sekä omat arviomme haastattelutilanteista. Tulosten tulkinnassa on syytä perustella tulkintojaan huolella ja käydä vuoropuhelua aineiston ja

teorian välillä, myös aineiston suorat lainaukset lisäävät luotettavuusarvoa. (Hirsjärvi ym. 2009: 231–233.)

Tutkimuksen validiudella tarkoitetaan tutkimusmenetelmän pätevyyttä, eli kykyä mitata tutkittavaa asiaa. (Hirsjärvi ym. 2009: 231). Mielestämme teemahaastattelu sopi hyvin opinnäytetyömme aineistonkeruumenetelmäksi, joskin mahdolliset väärinymmärrykset haastattelutilanteessa saattavat nakertaa tutkimuksen validiutta. Validiutta voidaan lisätä käyttämällä erilaisia menetelmiä. Teemahaastattelu oli ainut aineistonkeruumenetelmämme, mutta validiutta lisää se, että tutkijoita tässä opinnäytetyössä oli kaksi. (Hirsjärvi ym. 2009: 231, 233.)

Yhdistyneiden kansakuntien Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan tutkijoiden on kunnioitettava lapsen oikeutta tulla kuulluksi ja huomioonotetuksi kaikissa häntä koskevissa asioissa, oikeutta vapaasti ilmaista mielipiteensä sekä lapsen oikeutta yksityisyyteen. (Lapsen oikeuksien sopimus 1991: artiklat 12, 13 & 16). Opinnäytetyömme aineistoa kerätessämme kiinnitimme erityistä huomiota kommunikointiin lasten kanssa ja halusimme saada lapsia kertomaan rehellisesti osallisuuden kokemuksistaan.

Opinnäytetyössämme olemme velvollisia työmme ymmärrettävyydestä ja olemme pyrkineet esittämään tulokset mahdollisimman selkeästi, välttääksemme väärinymmärryksiä. Tutkimuksen tulee suuntautua luotettaviin tuloksiin ja sen tulee yrittää jo ennaltaehkäistä tulosten virheellisiä tulkintoja ja niiden väärinkäyttöä. Eettiset velvoitteet yhteiskuntaa ja yleisöä kohtaan toimivat lähtökohtina tutkimusta tehdessä. Harhaanjohtavaa ja muihin tarkoituksiin suuntaavaa toimintaa ei saa myöskään esittää tutkimuksena, koska silloin yleisön luottamusta on käytetty väärin. (Uusitalo 1998: 30.)

Tutkimustuloksemme pohjautuvat puhtaasti keräämäämme aineistoon. Tutkija ei saa pyrkiä tutkimusta tehdessään tuloksiin, jotka miellyttävät toimeksiantajaa, vaan tutkimus on tehtävä rehellisesti tieteeseen perustuen. Tutkijoina meillä on myös velvollisuuksia kohdehenkilöitä ja tutkimukseen tietoja antaneita ihmisiä kohtaan, joten tutkimuksen tulee perustua kohdehenkilöiden suostumukseen. Vapaaehtoisuus on tärkeää ja sen täytyy toteutua silläkin uhalla, että tutkimuksen yleistettävyyks kärsii. Tutkijan täytyy suojella kohdehenkilöiden etua. (Uusitalo 1998: 31.)

Opinnäytetyössämme arvostimme lasten valinnanvapautta, sillä haastattelutilanne oli lapsille uusi ja jännittävä tilanne. Haastatteluun osallistuminen oli vapaaehtoista. Yksi lapsi kieltäytyi haastattelusta ja kunnioitimme hänen päätöstään. Emme myöskään haastatelleet lapsia, jotka olisivat halunneet osallistua, mutta heillä ei ollut lupaa huoltajilta, sillä lapsen osallistuminen vaatii aina huoltajan suostumuksen. (Kuula 2006: 147). Haastatteluun osallistuneille lapsille ehdotettiin piirtämistä ja sadutusta, mutta heitä ei painostettu siihen. Haastattelu voitiin keskeyttää milloin tahansa lapsen pyynnöstä tai jos haastattelija havaitsi tilanteen lapselle raskaaksi tai ahdistavaksi. Päädyimme haastattelun keskeyttämiseen kahdessa haastattelussa.

Opinnäytetyömme aineistoa käytetään ainoastaan opinnäytetyön toteuttamiseen, jonka jälkeen aineisto hävitetään. Tutkimustuloksia voi hyödyntää vain sellaisiin tarkoituksiin, joihin on saatu tutkimuksen kohteen lupa. (Uusitalo 1998: 31). Erityisen tärkeää meille oli huolehtia lasten anonymiteetistä. Yksilöä tai hänen henkilöllisyyttään ei saa paljastaa, joten yksilö on tutkimuksessa anonymi. Anonymiteetti kieltää raportoimasta tuloksia niin, että yksilöt voidaan tunnistaa tutkimuksesta. Esimerkiksi haastattelututkimuksessa on välttämätöntä että tutkija tietää vastaajan nimen, mutta luottamuksellisuus edellyttää, että henkilöllisyyttä kerrota tai luovuteta muille. (Uusitalo 1998: 31- 32.) Olemme pyrkineet turvaamaan haastateltavien lapsien anonymiteetin mahdollisimman hyvin. Emme mainitse päiväkotiryhmiä, joiden lapsia haastattelimme, emmekä myöskään erittele aineistoa päiväkotikohtaisesti. Olemme vaihtaneet lasten nimet opinnäytetyössämme, eivätkä nimet välttämättä vastaa lapsen oikeaa sukupuolta. Jätimme opinnäytetyössämme lasten iät mainitsematta, sillä yhdentoista lapsen aineistossa tämä olisi mielestämme heikentänyt anonymiutta liikaa. Olemme poistaneet aineistosta myös muut tunnistetekijät, kuten esille tulleiden ystävien nimet, sekä muut nimet ja paikat. Lainauksiin korjasimme myös lasten puheviat, joista ainakin lapset tunteva henkilö, voisi tunnistaa tiettyjä lapsia. Itsestämme käytämme nimitystä haastattelija, jottei tiedetä, kumpi meistä haastattelun on tehnyt.

Tutkimustuloksemme ovat kaikkien käytettävissä ja toimimme työn tekijöinä avoimesti. Tulosten raportoinnissa, olemme aina merkinneet alkuperäislähteet, sillä suora lainaaminen ilman lähteen mainitsemista, on eettinen rikkomus. Sataprosenttinen rehellisyys on opinnäytetyömme edellytys. Tutkimuksemme tuloksia ei ole vääristelty, emme ole kaunistelleet tuloksia tai liioitelleet niiden merkittävyyttä. Emme ole

myöskään kaunistelleet omia sanojamme lainauksissa, vaan lainauksissa on avoimesti nähtävissä, jos kysymys on aseteltu huonosti tai epäselvästi. Emme selittele tutkimuksemme puutteita, sillä se ei ole tutkimuseettisesti suotavaa. Omat tulkintamme ja kehitysehdotuksemme on esitelty erillään varsinaisista tuloksista. Olemme kuvanneet yksityiskohtaisesti käyttämämme tietojenkeruu- ja analyysimenetelmät tiedeyhteisön edellyttämällä tavalla. Tutkimuseettisille ohjeille ja säännöille ei ole kuitenkaan yksiselitteisiä ratkaisuja, vaan niille on tyypillistä yleisluonteisuus. Tutkijoina meillä on kuitenkin suuri eettinen vastuu ja velvollisuus pohtia tutkimuksemme eettisiä valintoja. (Uusitalo 1998: 32–33.)

9 Pohdinta

Yhdistyneiden kansakuntien Lapsen oikeuksien sopimuksessa taataan lapselle oikeus tulla kuulluksi kaikissa häntä koskevissa asioissa. Lapsella on oikeus ilmaista näkemyksensä ja mielipiteensä vapaasti. Lapsen näkemykset tulee ottaa huomioon, lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Lapsella on oikeus ilmaista mielipiteitään missä tahansa lapsen valitsemassa muodossa. (Lapsen oikeuksien sopimus 1991: artikla 12 & 13.) Lapselle täytyy antaa riittävästi tietoa asioista. Lapselle on mahdollistettava tavat ja väylät, joiden kautta lapsi voi vaikuttaa asioihinsa ja ilmaisemaan mielipiteensä. Myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa todetaan, että lapsen tulee kokea itsensä arvostetuksi omana itsenään. Lapsen tulee tulla myös kuulluksi ja nähdyksi, mikä vahvistaa lapsen tervettä itsetuntoa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 15.)

Opinnäytetyömme tuloksista nousi esiin lasten toive saada päiväkodin aikuiset osallistumaan heidän leikkeihinsä. Lapset kokivat, että aikuisilla on paljon paperitöitä ja palaveriteita. Aikuisten koettiin olevan saatavilla, mutta lapsista tuntui, ettei aikuisilla ole aikaa osallistua niin sanottuun ”vapaaseen leikkiin”. Jäimme pohtimaan kasvatushenkilöstön ja lasten välistä suhdetta päiväkodissa. Päiväkotien määrärahoja on leikattu paljon viime vuosina. Lapsiryhmät ovat entistä suurempia ja haastavampia, eikä erityistä tukea tarvitsevia lapsia ole huomioitu riittävin tukitoimin. Esimerkiksi henkilökohtaisten avustajien määrä kunnissa on usein pieni ja vain kaikkein eniten tukea tarvitsevat lapset saavat ryhmään oman avustajan. Riittämättömät tukitoimet luovat rauhattomuuden ilmapiirin päiväkotiryhmään ja kuormittavat

kasvatushenkilöstöä. Levottomassa lapsiryhmässä kasvatushenkilöstön aika kuluu arjen hallintaan, joka syö aikaa yhteiseltä toiminnalta ja lasten yksilölliseltä huomioimiselta. Varhaiskasvatushenkilöstön työtehtävät ovat lisääntyneet ja monissa kunnissa esimerkiksi laitosapulaisten työtehtävät ovat siirtyneet kasvatushenkilöstön vastuulle.

Lapsiryhmän suuri koko ja resurssien vähyys aiheuttaa sen, ettei kasvatushenkilöstön aika riitä huomioimaan lapsia yksilöllisesti. Lapsi tulisi kuitenkin päiväkodissa kohdata yksilöllisten tarpeidensa vaatimalla tavalla ja olla tasa-arvoinen ryhmän jäsen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 15). Lapset saavat harvoin kahdenkeskistä aikaa päiväkodissa aikuisen kanssa. Päiväkodin kiireisessä arjessa kilteimmät ja hiljaisemmat lapset saattavat jäädä päivästä toiseen vähälle huomiolle. Päiväkotiryhmien pilkkominen pienemmäksi ja työntekijäresurssien lisääminen takaisi sen, että jokainen lapsi saa aikuiselta tarvitsemaansa yksilöllistä tukea ja huomiota ja kokisi siten itsensä arvokkaaksi ja tärkeäksi päiväkotiryhmässään.

Lasten vaikutusmahdollisuudet päiväkodissa koskivat lähinnä henkilökohtaisia ja lasten keskinäisiä asioita, kuten leikkejä. Mietimme kuinka lasten osallisuuden vaikutuspiiriä voitaisiin laajentaa myös ylemmille tasoille. Lasten tieto-osallisuutta tulisi parantaa, jotta lapset olisivat tietoisia tarjolla olevista vaikutusmahdollisuuksista. Lapsilla oli eriäviä mielipiteitä siitä, kuka päiväkodin toimintaohjeet on laatinut. Osa lapsista koki, että on saanut olla mukana toimintaohjeiden laatimisessa. Lasten osallisuutta voitaisiin kehittää tarjoamalla lapsille selkeitä väyliä, joilla lapset voivat tuoda ideoitaan ja toiveitaan esille, sekä antaa palautetta toiminnasta. Tällainen väylä voisi olla esimerkiksi viikoittainen lasten kokous tai ideapuu, johon lasten ideat kerättäisiin ja merkittäisiin jo toteutuneet ideat. Tällainen lasten ideoiden kokoaminen ja dokumentointi muistuttaisi lasta päivittäin hänen vaikutusmahdollisuuksistaan päiväkodissa. Opinnäytetyömme aihetta ideoidessamme, pohdimme myös menetelmien keruuta henkilökunnan käyttöön. Tällainen osallisuutta lisäävien toimintatapojen koonti, voisi olla hyvä tuleva aihe monimuotoiselle opinnäytetyölle.

Haasteenamme opinnäytetyössä oli lasten haastattelulupien saaminen vanhemmilta. Jos tarvitsemme tulevaisuudessa vastaavanlaisia lupia, aiomme mennä henkilökohtaisesti päiväkodille pyytämään lupalappuja vanhemmilta ja samalla voimme kertoa tarkemmin työstämme ja sen tavoitteista ja hyödyistä. Litteroitu aineistomme oli

84 sivun mittainen ja laaja-alainen, mikä vaikeutti tulosten tiivistä ja kattavaa esittelyä. Opinnäytetyössämme on runsaasti lainauksia, joka saattaa sekavoittaa työn luettavuutta. Emme kuitenkaan halunneet karsia lainauksia, sillä mielestämme lainaukset kuvaavat osuvasti lasten kokemuksia ja tuntemuksia päiväkodin arjesta. Koemme että emme olisi saaneet omin sanoin kuvattua lasten ajatusmaailmaa yhtä osuvasti.

Saimme luotua helposti avoimen vuorovaikutussuhteen lapseen. Tätä saattoi edesauttaa se, että olemme molemmat nuoria ja siksi varmasti lasten mielestä helposti lähestyttäviä. Halusimme käyttää aikaa lapseen tutustumiseen ja leikkimiseen heidän kanssaan, sillä haastattelu on jännittävä tilanne. Lapseen tutustuminen madalsi lasten kynnystä osallistua haastatteluun ja kertoa avoimesti osallisuuden kokemuksistaan. Lapset ottivat meidät nopeasti osaksi ryhmäänsä ja saimme luotua suurimpaan osaan lapsista lämpimän ja toimivan suhteen. Haastattelutilanteet olivat luonnollisia keskusteluja ja suurin osa lapsista kertoi avoimesti ja monisanaisesti ajatuksiaan.

Kiinnitimme erityistä huomiota eettisyyteen ja lapsen tasa-arvoiseen kohtaamiseen opinnäytetyötä tehdessämme. Tutustuminen ja haastattelu toteutettiin lasten ehdoilla ja korostimme lapsille haastattelun vapaaehtoisuutta. Halusimme kiittää lapsia ja antaa muistoksi haastattelutilanteesta tarran. Saimme mielikuvan, että lapsille jäi haastattelusta onnistumisen kokemus ja he tunsivat itsensä tärkeiksi voidessaan osallistua ja auttaa meitä opinnäytetyön teossa.

Välillä lasten kokemukset vaihtelivat suuresti, jolloin johtopäätösten tekeminen oli haastavaa. Teimme johtopäätöksiä vain aihealueista, joista saimme lukuisia samantyyppisiä vastauksia. Aineiston analysoinnissa pyrimme avoimesti tuomaan esiin lasten kokemuseroja ja kuvaamaan erityyppisiä vastauksia. Johtopäätösten pohjalta meidän oli helppo tehdä kehitysehdotuksia. Osa näistä ehdotuksista saattaa olla päiväkodeissa jo käytössä. Pyrimme vastaamaan kaikkiin aineistosta selkeästi esiin nousseisiin kehityskohteisiin omilla kehitysehdotuksillamme.

Koemme, että opinnäytetyömme toi paljon merkityksellistä tietoa lasten osallisuuden toteutumisesta Viertolan päivähoitoalueella. Opinnäytetyömme tuotti tietoa lasten osallisuuden kokemuksista laajemmassa mittakaavassa, kuin vuosittainen lasten

näkökulmakysely. Työssämme kuvataan kattavasti aineistoa, jonka avulla on mahdollista tehdä omia johtopäätöksiä ja havainnoida kehitystarpeita. Osallisuuden osa-alueiden yksityiskohtaisempi läpikäynti tarjoaa konkreettisia kehityskohteita, joihin tarttuminen toivottavasti edistää lasten osallisuutta päiväkodissa.

Lähteet

Anttiroikko, Ari-Veikko 2003. Kansalaisten osallistuminen, osallisuus ja vaikuttaminen tietoyhteiskunnassa. Teoksessa Bäcklund, Pia (toim.): Tietoyhteiskunnan osallistuva kansalainen. Tapaus nettimaunula. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Aula, Maria Kaisa 2011. Lapsen paras aikuisen velvollisuutena. Teoksessa Nurmi, Suvielise - Rantala, Kaisa (toim): Näyn ja kuulun: lapsen etu ja osallisuus. Keuruu: Lasten keskus.

Bardy, Marjatta - Salmi, Minna - Heino, Tarja 2001. Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Helsinki: Stakes.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010. Määräykset ja ohjeet 2010:27. Tampere: Opetushallitus. <http://www.oph.fi/download/131115_Esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2010.pdf>

Eskola, Jari – Suoranta, Juha 2008: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus.

Eskola, Jari – Vastamäki, Jaana 2010. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. uudistettu painos. Teoksessa Aaltola, Juhani – Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonketuu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Kolmas uudistettu ja täydennetty painos. Juva: PS-kustannus.

Hart, Roger 1992. Children's participation: From tokenism to citizenship. Unicef. Verkkodokumentti.<http://web.gc.cuny.edu/che/cerg/documents/childrens_participation.pdf> Luettu 20.11.2011.

Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Hyvinkää 2012. Verkkodokumentti. Päivitetty 26.1.2012.
<<http://www.hyvinkaa.fi/kasvatus-ja-opetus/Varhaiskasvatuspalvelut/Kunnallinen-paivahoito/Paivakoti/Viertolan-paivahoito/>> Luettu 28.1.2012.

Hyvinkää 2011. Verkkodokumentti. Päivitetty 1.8.2011.
<<http://www.hyvinkaa.fi/kasvatus-ja-opetus/Varhaiskasvatuspalvelut/perhekeskus-pikkuveturi/>> Luettu 28.1.2012.

Hyvinkään kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. Verkkodokumentti. Päivitetty 19.11.2011.<<http://www.hyvinkaa.fi/Tiedostot/Varhaiskasvatuspalvelut/Vasu/Varhaiskasvatussuunnitelma.pdf>> Luettu 27.2.2012.

Hämäläinen, Juha 1999. Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Hännikäinen, Maritta 2004. Leikki ja leikillisuus yhteenkuuluvuuden tunteen rakentajina. Teoksessa Piironen, Liisa (toim.): Leikin pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY.

Iivonen, Esa 2011. Lapsen oikeuksien yleissopimus. Teoksessa Nurmi, Suvielise - Rantala, Kaisa (toim): Näyn ja kuulun: lapsen etu ja osallisuus. Keuruu: Lasten keskus.

Karling, Marjo – Ojanen, Tuija – Sívén, Tuula – Vihunen, Riitta – Vilén, Marika 2008. Lapsen aika. 11. uudistettu painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Kaskela, Marja – Kronqvist, Eeva-Liisa 2007. Niin ainutlaatuinen. Näkökulmia lapsen yksilölliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Kirby, Perpetua – Lanyon, Claire – Cronin, Kathleen – Sinclair, Ruth. Building a culture of participation. Involving children and young people in policy, service planning, delivery and evaluation. Handbook. <<http://www.healthissuescentre.org.au/documents/items/2009/07/284475-upload-00001.pdf>> Luettu 20.2.2012.

Koivisto, Päivi 2011. Lasten itsetunnon vahvistaminen päiväkodin arjessa. Teoksessa Alila, Kirsi – Parrila, Sanna (toim.): Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa. Katsaus varhaiskasvatuksen väitöskirjoihin vuosilta 2006-2010. Oulu: Uniprint Oulu.

Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka. Aineiston hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Kyrönlampi, Taina 2011. Teoksessa Alila, Kirsi – Parrila, Sanna (toim.): Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa. Katsaus varhaiskasvatuksen väitöskirjoihin vuosilta 2006-2010. Oulu: Uniprint Oulu.

Kyrönlampi-Kylmänen, Taina 2007. Arki lapsen kokemana – Eksistentiaalisfenomenologinen haastattelututkimus. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Lapsen oikeuksien sopimus 1991. Verkkodokumentti. Unicef. Päivitetty 5.11.2009. <http://www.unicef.fi/Lapsen_oikeuksien_sopimus_koko > Luettu 19.1.2012.

Lehtinen, Anja-Riitta 2000. Lasten kesken. Lapset toimijoina päiväkodissa. Jyväskylä: Kampus kirjat.

Oranen, Mikko 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.

Parrila, Sanna – Alila, Kirsi 2011. Varhaiskasvatuksen arjen ja vuorovaikutuksen kehittämishaasteita. Teoksessa Alila, Kirsi – Parrila, Sanna (toim.): Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa. Katsaus varhaiskasvatuksen väitöskirjoihin vuosilta 2006-2010. Oulu: Uniprint Oulu.

Piironen, Tiina 2007. Ohjaajan opas lasten osallistavien menetelmien ohjaamiseen. Verkkodokumentti. <http://www.munvuoro.fi/cms/wpcontent/uploads/Tiina_Piironen_Ohjaajan_opas_lasten_osallistavien_ryhmien_ohjaamiseen1.pdf> Luettu 4.12.2011.

Peltonen-Hietamäki, Riitta 2011. Viertolan päivähoidon johtaja. Tiedoksianto 14.10.2011.

Pollari, Sari – Vatjus, Terhi 2007. Lasten näkökulmia osallisuuteen päiväkodin vertaisryhmässä. Verkkodokumentti. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18212/URN_NBN_fi_jyu-2007469.pdf?sequence=1> Luettu 26.3.2012.

Puolimatka, Tapani 2004. Kasvatus, arvot ja tunteet. Helsinki: Tammi.

Shier, Harry 2001. Pathways to participation: openings, opportunities and obligations. Children & Society. Volume 15.

Siren-Tiusanen, Helena 1996. Saako lapsi nukkua, liikkua ja elää omassa rytmissään. Näkökulmia nuorimpien päiväkotilasten kuormittuvuuteen. Jyväskylä: LIKES-tutkimuskeskus.

Stenius, Tuula – Karlsson, Liisa 2005. Yhdessä lasten kanssa –seikkailu osallisuuteen. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Verkkodokumentti. <http://www.edu.helsinki.fi/lapset_kertovat/Julkaisut/Stenius_Karlsson_Yhdessalastenkanssa.pdf>

Stenvall, Elina – Seppälä, Ullamaija 2008. Talo lapsia varten. Verkkodokumentti. <http://www.socca.fi/files/100/Talo_lapsia_varten_lasten_osallisuus_paivakodissa.pdf> Luettu 4.2.2012.

Suomen perustuslaki 731/1999. Annettu Helsingissä 11.6.1999.

Tuovila, Annu 2004. Polkuja lasten musiikkileikkeihin. Teoksessa Piironen, Liisa (toim.): Leikin pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY.

Turja, Leena 2010. Lapset osallisina – kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. Teoksessa Turja, Leena – Fonsén, Elina (toim.): Suuntana laadukas varhaiskasvatus. Professori Eeva Hujalan matkassa. Tampere: Juvenes Print.

Turja, Leena 2007. Lasten osallisuus kasvatustyön suunnittelussa ja kehittämisessä. Teoksessa Ikonen, Oiva – Virtanen, Pirkko (toim.): Erilainen oppija: yhteiseen kouluun: kokemuksia yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden kehittämisestä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Turja, Leena 2011. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, Eeva – Turja, Leena (toim.): Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus.

Uusitalo, Hannu 1998. Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan. Juva: WSOY.

Valtioneuvoston asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta 60/1991. Annettu Helsingissä 21.8.1991.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. Oppaita 56. Toinen painos. Saarijärvi: Stakes.

Venninen, Tuulikki – Leinonen, Jonna – Ojala, Mikko 2010. ”Parasta on, kun yhteinen kokemus siirtyy jaetuksi iloksi.” Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Socca. VKK-Metro.

Värri, Veli-Matti 1997. Hyvä kasvatus – kasvatus hyvään. Dialogisen kasvatuksen filosofinen tarkastelu erityisesti vanhemmuuden näkökulmasta. Tampere: Tampere University Press.

28.11.2011

Hei,

Olemme sosionomi-opiskelijoita Metropolia ammattikorkeakoulusta ja teemme tutkimuksellista opinnäytetyötä lasten osallisuuden toteutumisesta Viertolan päivähoitoalueella. Haastattelemme lapsia Viertolan päiväkodista ja Kruununpuiston päiväkodista joulukuussa 2011. Viertolan päiväkodissa haastattelemme X-ryhmän lapsia.

Haastateltavaksi valitaan ryhmästä viisi luvan saanutta lasta, jotka haluavat osallistua haastatteluun. Haastattelussa pyrimme selvittämään muun muassa, kuinka lapset kokevat voivansa vaikuttaa päiväkodissa. Haastattelu toteutetaan leikin omaisesti, lapsi saa piirtää ja leikkiä haastattelun aikana. Haastattelu keskeytetään, jos lapsi vaikuttaa väsyvän haastatteluun tai pyytää haastattelun keskeyttämistä. Haastattelu tallennetaan videokameralla. Nämä tallenteet tuhoetaan haastattelun aineiston analysoinnin jälkeen.

Vastaamme mielellämme mahdollisiin kysymyksiinne.

Ystävällisin terveisin,

Tytti Kivistö ja Karoliina Kuitunen

tytti.kivisto@metropolia.fi

karoliina.kuitunen@metropolia.fi

Lapsen nimi: _____

Lapsemme ☐ saa osallistua haastatteluun

☐ ei saa osallistua haastatteluun

Huoltajan allekirjoitus ja nimenselvennys: _____

Teemahaastattelurunko

Taustatiedot:

ikä, kauanko ollut päiväkodissa, onko ollut muissa päiväkodeissa/ryhmissä

Teema 1: Lapsi ryhmän osana, yhteisöllisyys

- Millaista on aamulla tulla päiväkotiin?
- Missä päiväkotiryhmässä olet?
- **Kuvan piirtäminen päiväkotiryhmästä**
 - o Keitä piirsit kuvaan?
 - o Keitä muita ryhmään kuuluu? Unohditko jonkun?
 - (Jos lapsi ei halua piirtää jotakuta, miksi ei?)
 - o Keitä aikuisia ryhmässä on?
 - o Keiden kanssa tykkäät leikkiä? Ketkä on sinun kavereita?
 - Milloin kaverit ovat kivoja? Mitä te teette yhdessä?
 - Leikitkö muiden lasten kanssa, kuin oman ryhmän lasten?

Teema 2: Vuorovaikutussuhteet

- Millaisia aikuiset on?
 - o Osaatko sanoa jonkun asian, jolloin aikuinen on ollut kiva?
 - o Osaatko sanoa jonkun asian, jolloin aikuinen ei ole ollut kiva?
 - Miltä se sinusta tuntui?
 - Tuleeko sinulla mieleen muita asioita?
- Kenelle tykkäät kertoa päiväkodissa, jos on jotain asiaa?
 - o Minkä takia hänelle on mukava puhua?
 - o Kerrotko aikuisille/kavereille?
 - o Onko niillä aina aikaa kuunnella? Milloin on/ei ole?
- Keneltä pyydät apua, jos tarvitset?
 - o Missä asioissa?
 - o Keneltä muulta voit pyytää apua?
 - o Autetaanko sinua aina?
 - o Miltä se sinusta tuntuu?
- Mitä aikuiset tekevät täällä päiväkodissa?
 - o Mitä asioita joita aikuiset tekevät, mutta lapset eivät? (vastuu)
 - o Mistä asioista aikuiset huolehtivat?
 - Mistä lasten täytyy itse huolehtia? (esim. omat vaatteet)
 - Miltä tuntuu, kun pitää itse huolehtia?
 - Onko apulaisia tai muita vastuutehtäviä?

Teema 3: Toiminta päiväkodissa

- Kerro satu (tai tarina **"Minun päiväkotini-/tarhapäiväni"**).
Kirjaan sen juuri niin kuin sen minulle kerrot.
Lopuksi luen tarinasi
ja voit muuttaa tai korjata sitä mikäli haluat.
- Mitä te teette täällä päiväkodissa? (Mitä tapahtuu aamulla kun tulet, entä sen jälkeen... Milloin lähdet kotiin?)
 - o Kuka päättää mitä tehdään?
- Kuka valitsee mitä päiväkodissa tehdään?
 - o Onko vaihtoehtoja?
- Mitä asioita lapset saavat itse valita?
 - o Milloin? Paljon/vähän?
 - o Mitä asioita saa valita? (esim. leikki, leikkikaveri, leikkipaikka...)
 - Miltä se sinusta tuntuu?
 - Oletko saanut valita jotain tekemistä, jota koko ryhmä on tehnyt? (kaikki lapset, esim retkipaikka, askartelu...)

Teema 4: Lapsen kokemusmaailma

- Mikä on sinusta kivointa päiväkodissa?
 - o Onko tähän tarpeeksi aikaa?
 - o Osallistuvatko aikuiset leikkeihin?
 - Miltä se sinusta tuntuu?
 - o Mitä ulkona tehdään?
- Mikä asia on sinusta ikävää päiväkodissa?
 - o Minkä takia?
 - o Voitko tehdä jotain muuta sillä aikaa?
- Mikä saa sinut päiväkodissa iloiseksi?
 - o Tuleeko mieleesi jokin asia, jolloin olit päiväkodissa iloinen? Muita?
 - o Miltä se sinusta tuntui?
- Mikä saa sinut päiväkodissa surulliseksi?
 - o Tuleeko mieleesi jokin asia, joka harmitti sinua? Muita?
 - o Miltä se sinusta tuntuu?

Teema 5: Päiväkodin toimintaohjeet

- Mitä päiväkodissa saa tehdä?
 - o Milloin? Missä?
 - o Onko asioita, joita vain tytöt/pojat saa tehdä päiväkodissa? Miksi?
 - o Onko asioita, joita vain aikuiset saa tehdä päiväkodissa? Miksi?

- Mitä päiväkodissa ei saa tehdä?
 - o Milloin? Missä? Tiedätkö miksi ei saa?
 - o Onko asioita, joita tytöt/pojat ei saa tehdä päiväkodissa? Miksi?
 - o Onko asioita, joita aikuiset ei saa tehdä päiväkodissa? Miksi?

- Saako kaikilla leluilla leikkiä?
 - o Tarvitsetko aikuisen apua, kun haluat jonkun lelun tai tavarat?
 - o Auttavatko aikuiset aina?

Haluatko kertoa vielä jotain Lilli Lehmälle?

- Millainen haastattelu oli?
 - o Oliko sinusta vaikeita kysymyksiä?
 - o Minkä pituinen haastattelu oli?